

Игор Цнариа

ИТЦӘЫРШУ АИАША

---

*Ажәинраалақәа, аҗоурыхтә поэма
«Җлахьынҗа», ахәыцқәа рзы ажәинраалақәа,
ажәабжь кьаҗқәа, алафқәа, ажәаҗкақәа,
ажәамаанақәа, алакәқәа,
абжьагажәа кьаҗқәа...*

Акәа – 2015

УДК 821.35
ББК 84(5Абх) 6
ТЦ 56

ТЦНАРИА И. И.

Итцэыршу аиаша. Ажэеинраалақәа, атоурыхтә поема «Хла-хьынтца», ахэыцқәа рзы ажэеинраалақәа, ажэабжь къаҕқәа, алафқәа, ажэапқақәа, ажэамаанақәа, алакәқәа, абжьагажәа къаҕқәа... – /И. И. Тцнариа. – Ақәа: Акьыпхь аоны, 2015. – 160 д. – Г/р 978-5-111-27-07015.

Ари ашәкәы шыақәгылоуп хәтұысыз ХХ ашәышықәса афбатәи азбжа инаркны иахьа уажәраанзатәи аамтәқәа ирылағзаны автор инаны иҕиххыоу илитературатә рҕеиамтәқәа рыла. Урт рхыпхьазараҕы иҕоуп еиуеиңшым алитература ажанрқәа ирыңаркуа асахьаркыратә рҕеиамтәқәеи, абжьагажәақәеи.

Уи рызкуп хырхарта рацәала хабзазара еизхазығьарала амфа алгара иазғелымхау, пхьақатәи хңеиңиш иазыхайҕаңо, ажәлар ргәыргьара згәыргьароу, рхьаақәа зхьаау, згәы тбаау, иҳалалу аңхьафцәа зегьы.

*Аңсуа жәлари ххәынтқарреи реиқәырхаразы
Ҳазшаз иаҳзишаз, рағхъатәи Аңсны Ахада
Арзынба Владислави, 1992 – 1993 шықәсқәа раан
ақыртқәеи аңсуааи Ҳаибашьрағы ахақәитра
зхы ақдызқаз аҗеицәеи ргәалашәара иазкуп.*

АПСАДГЬЫЛ АҤОУРЫХ АҤЦААФЫ, АЗЫШӘАХӘАФЫ

Сынтәә 77 шықәса ихытцует еицырдыруа аңсуа ца-
рауаф-археолог Игор Иван-ица Цнариа. Аңстазаарафы
анңәә зегь зито дыкоуп, измихуагы раңәәфуп. Ақыбаф
гәгәә змоу Игор Иван-ица анңәә игәы алақаны ауаа
анишоз дишеит игәарқханы. Иңшра, исахьа, иказшьа,
ибызшәә, иуафәра, махәта раңәала еиғәртәу ибафхатәра...
Аңсуа тңаарадырреи акультуреи рықны зехьынңәара
ишьәта анитцеит итыққаны ианымтцау.

Абри аизга авторс иамоу И. И. Цнариа диит цәыббра
21, 1938 шықәсазы Очамчыра араион, Кәтол ақытан.
Иқытафы ашкол даналга дталеит Ақәатәи арцафратә
училишьче, қәғиарала дағьалгеит 1958 шықәсазы. Уи
ашьтахь дталеит Ақәатәи арцафратә институт абиолого-
географитә факультет, дағьалгеит 1963 шықәсазы. 1968
шықәсазы Аңсуа институт ахь даарыпхәанза рцафыс
аус иуан Аңсны еиуеипшым ашколқәа рықны.

Аңсуа институт археология ақәшафы аус шиуаз дта-
леит Қарттәи И. А. Цьавахишьвили ихьз зху аҤоурыхи,
археологияи, аетнографияи ринститут ақны аспирантура.
Уи атцара анитцоз атцарадырратә напхгафыс иман еи-
цырдыруа археологцәә Г. Ф. Гобеңьишьвили Г. Н. Чуби-
нишьвили. 1973 шықәса раахыс аус шиуц иуеит Аңсуа
институт археология ақәшафы. Икандидаттә диссертаци-
а темас иаман «Аенеолити заатәи аңьаз аамтәи рхаан
Аңсны инхоз ауааңсыра ркультура» хәә, иагыхьчеит 1982
шықәсазы. Аинститут ақны лаборантс аусура иалагаз, иа-

хъа ақәша еихабыс дахагылоуп. Напхгара ззиуа ақәшагыы иамоуп аихъзарақәа рацәаны.

И. И. Цнариа археологк иаҳасабала даара ицъабаа рацәоуп, уи Ацсны ахи атдыхәеи шыапыла дахысны ибахъеит, ирацәоуп иааирпшхъоу, насгыы итѳтцаахъоу атоурыхтә бақақәа. Иара итѳтцаахъоу ижәытәзатәиу атоурыхтә бақақәа Хәаптәи и Отҳаратәи адольментә гәыпцқәеи, Гәандратәи, Ацсартәи ажәытәзатәи аиланхартәқәеи кавказтцаафцәа рзын хтысхеит, урт русумтәқәа рыкны изавымсуа иара иаарпшымтәқәа ирығдырпшуа, ирыдыркылауа иахъагыы инханы икоуп, апхъақагыы икалоит.

Инапы итижхъеит 100 инареиханы атцарадырратә усумтәқәа, урт ркыпххъеит Ацсны адагыы Урыстәылатәи атыжкымтә дукәа ркынгы.

Иусумтәқәа ирылукаауеит х-монографиак: «Гәандратәи аиланхартә», «Ацсны адольментә культура иатцанакуа абақа ғыцқәа», «Мраташәаратәи Кавказ енеолити заатәи ацъаз аамтәи ркультурақәа реизыказаашъа». Атцарауаф иусумтәқәа рыкны археологиатә материалқәа итѳтцаауа иихәо ашьақәыргәғәаразы ихы иаирхәоит егырт еизааигәоу атцарадыррақәа. Ақыбаф бзиа змоу атцарауаф инартцаулану идыруеит абызшәадырра, аетнография, антропология, жәлар рәапыцтә хәамтәқәа, урт иусумтәқәа рыкны иахърыхәтоу ахархәара рзиуеит.

Еиқәахәпхъаз ганрацәалатәи иусурақәа рнафсгыы Игор Иван-ипа ифәеит ашәақәа, қазарылагы инеигзоит агитарақынгы. Игор иашәақәа «Бабақоу», «Абахчаф» рнылахъан афирма «Мелодиа» ақынгы. Дсахъагыхәууп, уи иазку ашколгыы далгахъеит.

2004 шықәсазы Игор Цнариа итижкыт атоурыхтә поема шыахә «Хлахъынцә» захъзу. Поезиатә бызшәала автор ифымтәкны (иухәар калоит иусумтәкны хәа) апхъаф шыафә-шьәала Ацсни апсуааи хжәытәзатәи хтоу-

рых дмыщцакзакэа иахьанза ихаилыркаауа хааигоит атоурыхтэ шэахэакэа ххарцхо. Ари апоема иапхьаз, хтоурых хыхь-хыхьла акэзаргы, рыуаажэлар ирхырга-хьоу рдырыртэ, ргэакынза инеиртэ икаитдоит. Ашэкэы азикуеит иара дызлагылаз 1992 – 1993 шықэскэа раан ақыртқэеи апсуаи реибышьрафэ итахаз апсуа тцеицэа ргэалашэара.

Ари аибашьра дуззакны автор ица днаиваргыланы деибашьуан, урт апсадгьыл ахьчаоцэа ирывагыланы гөышпылатцэкэа ирыхьчеит рыцсадгьыл Апсны.

Аибашьра ашьтахь Игор Тцнариа иоуит апышэара гэгэа. Абаскак ацьамыгэа цэгэа зхызгахьаз ица ааигэа дипхеит. Аха апстазаара иазрыжэхьаз Аб акала ихы атцамырхакэа итаца дналывагыланы имаца – ишьатамырзга иаазара дналагеит.

Ицьабаакэа рыхэ шыауа 2005 шықэсазы рацхьатэи хапрезидент В. Г. Арзынба ианеишьеит «Ахьз апша» аорден III аоазара.

Иахьа Игор Иван-ица дызтаху иофызцэеи, апсуа литература абзибаоцэеи хайтаиргэыргьеит. Иааганы хапхьа икэитцеит атдыхэтэантэи аамтазы зашта тбаа шыафатбаала зталара дафэ апоезиа аштафэ ихыикэшэааз ашэтыцкэа: – ипоезиатэи исатиратэ ажэабжь кьафэцэеи еидызкыло аизга «Итцэыршу аиаша».

Хымпада, ари аизга иану ажэеинраалакэа харакыра-ла еицшым, апоезиатэ шэага-загеи иара иамоу аза-кэанкэеи бзиан издыруа акритик блатцыры иагкэоу ипшааргы аказы уи дхақэшахатхоит. Аоымтақэа ап-цоуп бызшэа цкэала, кэзарыла.

Апоезиатэ хэтафэ апхьао ипылоит автор игэтакы аарпшразы афальклори ажэытэтэи аклассикатэ оым-тақэеи кэзарыла ихы ишаирхэо. Блатцарыла ианаам-таз иазгэатаны ииоыз «Хэоцьандураа» ирызку Ацьын-цэтэылатэ еибашьраантэи иажэеинраала оынтэны еи-

теиит Д. Гәлиа иажәеинраала афырхацәа. Урт ҕазарыла рыцсы еитәтеитцеит апоет ҕаза.

Даара ибзиоуп, ацхьаф игәәҕы иаанхоит ари ашәкәы иагәылоу аскетч кьәҕкәеи лафла иоу ажәамаанақәеи.

Аизгаҕы иагәылоуп И. Цнариа итоурыхтә поэма, иахьа ашәкәытиртатә дәқьанқәа рҕы шыта иуцымло. Ииашаны уи апоема иахьатәи ацхьаф, хымпада, гәыкала иитаххаша усумтоуп, гәыкалагьы дзыпхьаша акы ауп.

Абас аҕьабаа ду змоу ацсадгьыл амилат-хақәитратә қәпараҕы, ианатахха – уи ахьчара зылшаз Игор Иван-ица Цнариа иоызцәеи иқәлацәеи, иахьа ҕызатцас, иашьатцас дызбо, гәык-цсыкала иахтауп игәы-ицсы дырмеигзакәан изито ицсадгьыли иуаажәлари рлахьынтца шкәакәа дахьзарц азын, ацсуа қәра-нтцыра ду Анцәа иатәеишьарц.

77 шықәса ацсуа ицстазараҕы ақәра ду иалагамтоуп, ақара анахагылалак ауп ажәра нагза анықало, убри ажәра шкәакәа имаҕа ила ибауа аамҕа бзиа Анцәа ду иатәеишьар хтауп.

Атцаарадырратә усумтақәеи, ипоезиатә шәыкәқәеи ацхьақа иацхьафцәа хазыпшызаауеит!

Аркади Цьопуа,

Ацсуа хэынтқарратә музеи адиректор, атоурыхтә
тцаарадыррақәа ркандидат

ИГОР ЦНАРИА ИПОЕМА «ҲЛАХЬЫНТЦА» АЗЫ АЖӘАҚӘАК

*И*гор Цнариа ацсуа сахьаркыратә литератураҕы рацхьаза акәны иеазишәеит аҫоурыхтә поема аҫра.

Апоема «Ҳлахьынтца» аҫны иаарцшуп ацсуа жәлар жәйтәнәтә аахыс иахьанзатәи рҫоурых, изнысыз амҫа, рлахьынтца, Ацсни ацсуа жәлари иахьатәи рҫагылазаашьа. Автор арака чыдала зәлымхара азиуеит ицсадгьыл алахьынтца – аҫеипш. Уи ацхьаҫ аҫәра ииргоит хажәлар рлахьынтца иашамҫала ишьақәзыргыло ажәлар рымч аеизакра ишаҫу.

Автор занаатла дҫоурыхтҫааҫуп. Ацсуатҫааратә институт археология аҫәша напхгара аиҫоит. Ацсны ижәйтәзоу аҫоурых иазкны уи инапы итцижхьеит амоногра-фияқәа хҫеи 30 инареиханы аҫоурыхтә тҫаамтәқәеи.

1992–1993 шықәсқәа рзы ақыртуа-ацсуа еибашьра иа-налага инаркны аиаaira мшаҫенынза иҫаацәагьы иаргьы (ицшәма Е. Анқәаб-цҫа, иҫа Алхас) уи аибашьра иалахьын.

Гәымстатәи ахыхьчаратә хәааҫы 1-тәи абаталион аш-таб аиҫабы ихатьпуаҫыс дыҫан; 4-тәи ашьхатә хысратә рота апыза дихатьпуаҫын. Гәдоутатәи аҫаиртә баҫәаза аргылар далахьын; уҫкантәи аамтәзы Ацсны аполити-ка цысрақәа иҫаз ҫышәала иерылаирхәуан.

1993 ш. хәажәкыра мзатәи номерк аҫы агазет «Бзыц» ианитҫеит ацхьаҫцәа гәахәарыла ирыдыркылаз ажәеин-раала «Хоҫьандураа – сыуаа дураа».

1967 ш. инаркны аибашьра иалагаанза жәлар имҫа-цыргоз ахақәитратә цысрақәа дрылахьын. Еицырдыруа

«Ацсуа шәкәы» (1978) аиқәыршәәфәа дыруазәкын. Ацсны жәлар рфорум еиғызкааз ачкәынцәа рхыцхьазара далан. Абри аганахьалагы ицбабаа рацәоуп. Ақыртүа фальсификаторцәа имфацыргоз ахәымгарақәа есқынгы дырғагылон акьыцхь ағы.

Игор Цнариа ипоемағы ишьахәу поезиатә бызшәала иааирцшит Ацсны жәйтәнәтә аахыс иахьанза изхысыз амфә. Иаххәар ауеит автор ихықәкы икәманшәалахеит, ацхьәф даара дзызфәлымхәахаша, Ацсны атоурых иазку афымта аццара илшеит хәа. Еихаракгы ари хәарта дууп ағар рзы, – урт уи ихьанарцшуеит рыжәлар знысыз амфәхь. Апоема иацхьаз дарбанзаалак Ацсны атоурых аилкаара дазфәлымхамхар калазом. Уи ажәлар ртоурых агәбылра изнарццысуеит, уахь илацш архоит.

Апоема аиғкаашьа, абызшәа бзиоуп, кәзара агзам. Ари зыбзоурақәоу ируакуп Игор Цнариа имоу даеа кыбафқәакгы, уи дсахьатыхфәуп, дшәәхәәфәуп, дгитара-рхәәфәуп, ашәәқәагы апитцәхьеит.

Игор Цнариа ипоема «Хлахьынтца» асахьаркыреи ацтаки иоригиналу, кыбаф бзиара згым фымтоуп. Ари аццамта шьахә хәартара ауеит, еихарак хәар рыжәлар знысыз ртоурых мфәхьы рхьарцшразы, рыцсадгьыл абзиабара рылаазаразы.

Владимир Агрба,

Афилологиатә тцаарадыррақәа ркандидат

■ Ажәеинраалақәа ■

ИТЦӘЫРШУ АИАША

Иашоу аиаша –
Ихәоуп – итцәыршуп,
Исхәарцаз аиаша
Жәларыкгы сзыцшуп:

Уеиха, нас, са сиаша,
Ирыхха уеы амгәырха,
Иухәарцаз аиаша
Уткәа сымзырха!

Ирзеитоухәо шиашоу,
Жәларык рлахьинтца,
Аиашатцәкәа шашоу
Агәра дырхатца:

Ҳазтысыз, ҳазнысыз,
Иахъа иахқазшьоу,
Иаххысыз, ҳазхысыз
Мәадуны ишыцшьоу.

Аиаша мәә ҳақәзар
Аиаша ҳәатәуп,
Уатцәтәи хлахьинтца акәзар
Агәра дыргатәуп.

Ҳтоурых ду апышәа –
Гәанцагоуп ҳа ҳзы,
Ҳагха ҳананышәа
Шьтаҳхьатроуп хазы.

Иҳагу ҳмыриашар,
Мҳәа-мырза иаҳтәахыр,
Ҳацәхьатцыр аиаша –
Итцаҳшәаар ҳуасхыр.

Ҳаифызахоит усқан
Изтәахыз зызәа,
Уи алагы ҳусқәа
Ҷаҳаҳтәоит зымәа.

Сыхшыә итазо ауп
Сыбгьыцқәа ирну:
Ҳаибаарыхра азын ауп
Ҳацсадгьыл ҳзану.

Еиҳамзаргь асаан хәыц
Иану асызбал
Иансыршәлаз ақбаад хәыц –
– Уи ауп сара смал:

Унеила са сиаша,
Аиаша ҳәала,
Итцәыршу улабашьагь
Амц иағырҳәала.

Аиаша мәаз иқәпо
Уцхыраа рхьыгза,

Ҳацсадггылаз икэпаз
Ргэхэтэы иахьыгза.

Акэыгара напхьо
Уола са скалам,
Са соымта хэыч иапхьо
Исызрыта салам!

06. 2010 ш.
Цшыац

ХОЦЪАНДУРАА – СЫУАА ДУРАА¹

Уа ихышхытцэан хоцъандураа,
Ҳа ҳаонытцка ирацэаохеит,
Еимак-еиҶакуа ауаодура,
Атыц татақәа ршахьеит.

Ацсны аибашьра аныкала
Ахтэацэаггы рацэаохеит,
Хоцъандураа оарылалан
Ицэҳы-кьантазза индырхеит.

Рыоны ргэара ианахызаа,
Амлакра рзыкалеит,
Хытцакыртак анырмоуза,
Ақытақәа ирылалеит.

Нхытцаа-ҳашьцәа ирыцхаршьан
Ацхыраара рзыкартцеит.
Аҳәаанхытцаа, абзиара збаша,
Гбала амал рыздэықәырцеит.

Аха рыщхарас иҕкалаз,
Хоҕьандураа ртэы ҕарцеит,
Издырхуада ишыҕкалаз,
Агәәҕцәа ирымтакәа иршеит.

Ар иршәыртцо аматәатцәҕьа,
Хоҕьандураа иршахьеит.
Аибашьыга абцъарқәатцәҕьа,
Рыуаа ирыртан иртцәаххьеит!

Рыхәсақәеи рыхшареи ракәзар,
Ацсны иалган иргахьеит.
Аибашьра ашьтахь «изаауазар»,
Заа ртыцқәа дырхиахьеит,

Хоҕьандураа ачархәараҕе,
Ахьыз дукәагь ргахьеит,
Арахь ирутои ацәажәараҕе –
Ажәала аиааира хдыргахьеит.

Аус шустцәҕьоу хәхәапшуазар –
Иреигьу харцарцәа тахеит,
Арахь изхароу урзыцшуазар
Изхарам рышҕка аус дырхеит...

Аха мап! О, Хоҕьандураа!
Шәарт ишәхарақәоу рацәоуп,
Ирацәафуп шәызәқәоугьы здыруа,
Аамта кьаҕе шәа шәзы иптцәоуп.

Ажәлар ачхара ду рылоуп,
Шәгәы шәажьозаргыы калап,

Аиааира шырго агэыгра рymoуп,
Иаахынхэыр – шэыхгы лахап.

Уи «сгэы иалсып» хоцьандураа
Гэымбыл цьбара – сыуаа дураа
Икам шышэхэо Анцэа идура,
Шэаларыжьып амца адура.

*Гэымстатэи афронт апозицияфы ифуп.
Икьытхьуп агазет «Бзыц» афы.*

04. 1993 ш.

ААМТА АЦЫФЛАРА

Зыцсы таз зегь рыетцэ акашэамтаз,
Акаршэрақэа анфахьхоз – рыцсацамтаз,
Еикэахэыз ақэатцақэа рыхеымтаз,
Ацсабара ангэакуаз – ахышышьымтаз,
Сыццакуан, аанфасрада са снейуан –
Саамта акэзар испьфлан цхьака инеиуан –

Изакэызаалак хэартак кастама?! –
Мамзаргы фэпхьа азэыр сихьзама?! –
«Уццэцэит, Дад, – зегь зыхьяз уи ауп» –
Бжьык шьхарпынтэ са слымха интасит ауп!

07. 2001 ш.

БЫЗШЭАЛА ИЕИҚЭШЭАЗ КАЛАРОУП

Са сыцсадгьыл ацсабара
Иеифартэытцэкьоуп уамашэа,

Итцашәазгы зылабара
Ирзымбатәбароуп акашәа.

Ашьха тәрышқәа рхы кәакәарқәа
Сы цқба шкәакәала итаҳәхәоу
Ирытс ацаққәа иртакәаруа
Азыхқәа леиуеит ирцсахәо.

Урт ирылало азыхқәа
Игәрымуа рфашны илбаакьоит,
Нас ишзахәо рыцәкәырц епыхқәа
Зиас дуны реахнакьоит.

Урт ирхылтцуа абжь аныфра
Иафитцааит ацсуа ибызшәа –
Ацаф атыфра абжьыцқба итыфуа
Ацшәа иеицшуп уамашәа.

Ашьхатәыла, ахратәыла –
Ахратәыла хәа ицхьазоуп,
Абнаршәыроуп уа иеинтәыла
Ахра азызуа, зегь зтазо.

Абна цлақәа ацша анрысуа
Рымахәтақәа изызхауа,
Абжь ирхылтцуа ацста иантысуа
Цсыуа бызшәоуп иуахауа.

Уака иамоу ацстәкәа ракәзар
Ианеикәфьыртуа рыбжьы иго,
Дацсыуамзар, дтәымуафызар,
Дубашам ирхәо еилзырго.

Игәыкатцагоу, игәмыреыңыгоу
Ацсаатәкәа рашәахәабжь иго
Ацсуа бызшәа кыр иазааигәоуп
Атцыс бызшәа – агәра гоуп.

Убри азакәхап ацсуа изыхәан
Бызшәас икоу зегь змариоу,
Итәыму, ацшәа зтцарц иазыхәо,
Изтцазом зегь дарароуп.

Избанзар ацсуеи ацсабарей
Бызшәала иеикәшәаз калароуп –
Ацсни, ацсуеи, абзиабарей
Еикәгашья рымам – псык рыцроуп.

04. 2004 ш.
Акәа

«СОРОС» АЦСУАРА ИАТӘЗАМ

«Сорос» ахьзуп « Сорос», «Сорос»
Хәар еилазтаз еипхьытта,
Хьаа змам ихьтаз, ишоураз
Ирылоуп ашхам афьытта.

Аламыс хәа ак рымазамкәа
«Сорос» иафазеит зынза.
Ацсуара хәа акы ыказамкәа
Рхы танарцәызаап икказа.

«Сорос» ауми иахья «Сорос»
Ачархәафцәагы зырфеиз,

Ҳдынха дузза – ҳғәыла аурыс
Дҳазгәартә еипш икәзтәз.

Мрагылара ҳаға ишқа
Арцарцәәқәак рхы зырхаз,
«Сорос» ауми рҕыба ашқа
Адолларқәә назырххаз.

Амал ххәеит хәа ушпәҕкызаау
Ҳағоу-сағоу иашта утоуп,
Аиашья гәакья, аҕаацәа, аҕыза
Иеилызхуа уҕазшья ауахтоуп.

Абыргцәатцәкья рхәоу еикәымшәо,
Шәкәыџцәак рхи-рыпсигыи згаз
Уара уами «Сорос» гәымха –
Цсықымқымраа зырғазаз.

Ҳашта уҕалан умтаазакәа,
Ашҳам рылатцо ауаа,
Ацара уҕьоит уаменгзазакәа
Малла ихыхуа, ацәгья уа.

«Сорос» гәымбылцьбара «Сорос»
Цытџык хҕеицәа хых измоу,
Ирҕытцарззала «Филипп-Морес»
Рымџа хызкьо, амитә злоу.

Нак уҳалзаа «Сорос», «Сорос!» –
– Ацсуара уара уатәзам.
Уашьцәа уазтәауеит «си сорек?»
Рышқа уца – ҳа уаҳтахзам.

12. 2004 ш.

СГӘЫҒЫРҒА С-ҲӘЫНҒҚАР

(Владислав Арзынба изкны)

Иаххысыз ашықәса сантыс ағыц сынталеит,
Сықәрагы хынәажәеижәәба апқаә аасыхнаргеит,
Сыжәлар знысыз агәәкрақәа сыртысит-сырталеит,
Убартқәа зегы схыганы иахъанза сааскьеит!

Ф-оык ахәынҒқарцәа сышьтахьқа исыпсахит –
Урт рахъынтә дсыздыруам изымпсахыз ҳ-Апсны –
Иаххыччоз ирыцыччоз зегь аамта иннахит,
Иахъанза саагәышьеит имцакәа сыпсы!

Атцыхәтәантәи ашықәсқәа уа уҳазкашәагәышьеит,
Анцәа дузза ухәтәеишьеит иғухырцаз ҳапсы:
Остааи цыныши иҳакәыршаз нақ
ицхаутцартә улшеит –
Агәы аурдагәышьеит хтәыла хәыгы Апсны.

Ажәлар утагыланы ухацкы кадыршәуам,
Ақәығара ирутаз иахъанза иааргеит,
Аха ипхъауцаз ахәымга макъана игәы каижьуам –
Деитағқырц азыҳәан ҳафнытқәа еилирбгеит:

Цьоукы-цьоукы апсуаа аиуара ибжъазтцаз,
Ирхадырштын иахъиухъаз ишқа рхы дырхеит,
Ажәлар ифарылалан аигара рыбжъаразтцаз,
Ирыбзоураны аишьцәа архнышьна еимғдырххеит.

Аха гәығрак снағоит цеипш бзиақ иахъааиуа –
Уқәыпшра иунатап хәа уатцәтәи анацха,

Иааукэыршан иуцкласуа афэынгацэа уриааиуа,
Хажэлар урапызап хэа сақэгэыгуеит џапхьа.

12. 11. 2004 ш.

ХАРА ИААДЫРУАЗ

Лахьынтцас ауафытэыџса изыпцэоу –
Иузахмырцо усуп – уи закэануп,
Хазшаз ила ауп анасып шапцэоу –
Уи илшара азакэанқэуа ирануп.

«Апсынтэылеи, апсуареи шэырфеи,
Ишэыстаз адгьыл хатыр ақэцо ишэымаз!
Шэықэаарыхла, шэызхала-шэыфеи!
Назагаг абра шэара шэапшэымаз!»

Абас хэаны хазқэитцаз адунеи,
Хапсы ағразароуп – хара иаадыруаз,
Чархэарала иихэаз ханазнеи –
Иаанаго – Иахцэызит ауп хаддырра.

Хнап ианитцаз анасып зыпцоу,
Ахы хэа иаххагылоу иеилнакаароуп –
Ианхаџхажь – еигьуп ха хапсыр хшыбзоу,
Избанзар, усқан зегь ха хауп изхароу!

12. 02. 2005 ш.

СА СДУНЕИ ХЭЫЧ АПЦСЫНРА

Са сызхылтцыз Адунеи
Сыла анхыстцэқьа исымбеи –

Сан-сыцсадгьыл – Ацсынра
Уара уами сыцсынтра!

Са сызхылтцыз абызшәа,
Шьюукы ирбозаргь уамашәа,
Ажәақәа зегь еихышәшәа –
Сазыгәдууп акашәа.

Сызжәлар ракәзар уи збызшәоу,
Хәыци дуи зхәоу еиқәшәо,
Рхатә хәынтқарра хәыч аадрыхт –
Ацсны иаларсуп ртоурых.

13. 02. 2005 ш.

АМРА ГӘЫРАЗ

Адуinei азакәанпқара уазыпшыр,
Жәахәарада, ухәыцра иацнатцоит – идыр,
Агәахәа унацоит хара уацхәака уцшыртә,
Угәеилкаара амҗхак артбаауеит акыр:

Ацстазаара зырҗиаз Амра, хазкәыхшоу,
Тәамҗахә амазам – игылоит – иташәоит,
Адырҗаҗены еитагылоит зегь зылшо,
Ахәылбыҗеха нақ ианзаало амшггы хышәоит.

Хадгьыл амра иакәшоит, тәамҗахә кәмтцазо –
Амроуп хадгьыл ацсабара цсыс иахоу,
Зыда цсыхәа хәмам Амра – зегь хзаазо,
Иара ами зыда ххәартазам, цсы зхоу.

Уи аныкам зыцсы тоу калом хацк,
Амра дацгылоит ашыжьымтан ауаџцсгы,
Дацхандеиуеит дзыргэыбзыгуа мрашэахэацк,
Ианташэогы днашьтагыла ишьоит ицсгы.

Шыжьымтан уи деицацгылоит Мрашеишеи,
Аенынтэарак тэамџахэ рымам – еицынхоит:
Ацсабарей, ауаацсырей рзын имшеи
Анцэа-ду, ха х-Амра гэыраз – ханнархоит.

07. 01. 2005 ш.

АГӘҖАНЦАРА

Амра «ахашеишеизаап»,
«Анасыц» азнеит,
Аускэа зегь «арееизаап»
Ацэгьоуцэа рдуinei.

Аџстаацэа ракэзаап
Ауаматцэкья зылшо –
Аиаша дырхэахэазаап
Ацньышкэа цэыркшо.

Аиаша баша икэцазаап,
Ажэлар ршьа катэо,
«Ахьымзггы» хнаргазаап –
– Хакэшэап «ихахэтоу!»

Адуinei ханытырц
Хихэап, нас, Анцэа:

Цьанат ашәкәы ханитцарц –
Хрықәиршәарц ҳацсцәа!

Сара сца хазына
Уахь уеизгьы синиап –
Снапқәа аанкыла, сима
Ифызцәа рахь сигап!

Нак цьюукых инҳажьуа
Хныхәәәқәа рклап,
Икашыз ҳа хшьажәуа
Рызхара ичалап!

Афстаацәа рыжәла
Гьамада ишәтлап,
Ҳацсхәрақәа рфы акрыжәуа
Рымгәажәқәа дыртәлап:

Хыла-гәыла иеилалап
Адгьылқәа еимакуа,
Ишнеиуа цьюук рыбжьалап
Ифнызцауа рыфнқәа!

Хыбафк дрымазамкәан
Ацьныш идирбап,
Иахьцо ҳәа рымазамкәа
Ацәхәырақәа ртынхап!

Ускан урт иеилыркаап
Ирыцәцаз хзыцсаз,
Рылағырзқәа ифыркаап
Ҳаргәалашәарц ицсхьаз.

Аха изықәгәыҕуа
Адәыҕба рыцәцап –
Ацсны згарц ипшыхәуа
Ифәрылаз ицап!

Цьаханымгыы ртыцхап,
Афыстаа ихәхап –
Ҳацсынтәыла рыцха,
Иқьацтажәха инхап!

Иахья шәгәышәеаныстоит
Сыжәлар – сызкәыхшоу!
Афыстаацәа шәхышәца
Шәеидкыл, кыр зылшо!

20. 02. 2005 ш.

БАША УШЫҚӘСҚӘА УМЫРХАН!

Улацшла, уеиталацшла, урылацшла, уалацшла,
Издыруада иуцеицшхозар тыццхак дыузқацхар –
Улацшла, уеиталацшла, умыццакыкәа урылацшла,
Уабаццакуеи, қалашья амоума ииасуа аамта харц!

Абар, абар дахьрылукааз, дышцацшзо лара мыжда!
Игәағы, игәағы! Издыруада насыцк уәацхар –
Иуафумыжбын иахьеи уатәи – иуцәцо аамта,
уара мыжда,
Мамзар иалшоит ушылацшуа ашықәсқәа урыцхар!

01. 2005 ш.

АҶАЛАЛ

Аены цсыжран – Цъат – дыцсгэышьеит –
Уи иитон ажалал Цъанхэат:
«Сгэы утцэом, усыцэцагэышьеит,
Иуоуааит гылартас Цъанат!

Уахь уахьнеиуа шэеибабозар
Хэыцэа сысалам сызрыт,
Татынк иахарцгы ртаххозар
Акъаса иувастцаз сызрыт!

Шэыцсқэа анеикэшэо исызтцауазар,
Сшыкагэышьоу насызрахэ,
Уахь – нарцэымэа исыцшуазар
Снеирц сгэы иштазамгы рахэ!

Сгазоу цыырымшьааит, ирдыруаз,
Уахь мэа сымазам – сцазом,
Шэышка сцарцаз сэы зкэадыруа
Ацсэахаи сарей хааибзом.

Анышэ узмаадауа, ехауеи!
Ибамбахааит уа узыхэан, Цъат!
Уака илбааудауа ахауа
Иузафызахааит ахчат!»

15. 02. 2005 ш.

АКИЛЛЕР

Акиллер дкылатэан данхысуа,
Агэатцагара иарбаны,

Иишыуа ракэзам уи дзызхэыцуа –
Ацара дамоуп дыткэаны.

Занаатс имоу «ауафшыра» ахьзуп,
Уаха акымзарак дазкзам.
Игэтакы намзар дыпхьатцзом,
Иқэымфеиар адэы дазкзом.

Малла дхыхны уи дназышьтуа
Малуп ирымоу гэыгыртас:
Рхылтцшьтра, рыжэлар, рыжэла иашьтам,
Ирымоу цсымтэроуп хацэнырхас.

Дыдрыпцьш ныха урт ацэшэома?!
Ацара рымоуп еикэзырхо,
Азэыр итеикыр хэа урт шэома?!
Амал уаа рымоуп зыхьз хамхэо.

Хэыхгас ирымоу дара роуми
Бцбарла еикэныху зегь зылшо,
Ацсны зхэаеуа, иахызуа ауама
Жьра-цэарала хажэлар зшо.

Чархэарала ажэлар псахуа
Ҷаға ишка зхы зырхаз,
Урт роуп адолларқэа зыцсахуа,
Ламыссыгы малуп ирзынхаз.

Акиллер дрымоуп урт цэгьаугас,
Акиллер рыцхашьара злам, –
Амафиаа рыхэымгатэ мыруга,
Уафшырамзар бзиарак згэы итам.

Уи итиркъо ахы зықәшәода,
Хцеицәа иреигъу дыпшааны!?
Иарбан цшатлакәу, изхәода
Итаһаз дахықәу дыхшыааны!?

Амыткәма аныкәгара зықәшәода
Зычкәын ашәа дантцаны!?
Абарткәа рычхара зылшода
Афар хзыкәгәыгуа ршыа баны?!?

Аха ишыдыдуа кәа ауама?!
Урт ирдырузар стахуп:
Жәларык ыкәухыр ауама?!
Иакыр аует урт рыцсахы.

Ажәлар рымч аееизнаркәкәзаап,
Иааигәахеит абар, абар:
Ацәгъа зыршогы нак ианызаап –
Хтоурых ианызаап рхабар.

АХЬЫЗШЬАРА

Цсыуа қытак ағы тацак днагазаап,
Цсыуа тцасла лтынха ғыццәа рыхъзкәа лшыазаап.
Лара аҫаца инанагазгы лыхъз ршыазаап –
Апсуарағы хцаскәа рыла ус иапцзаап.

Абхәа иашыцәа, иахәшыцәа, анхәа лызгәакыацәа,
Анхәыпхәацәа, абхәындцәа, дызцәыпхәашыа,
Ахаблағы пату зкәыртцәа агәылацәа,
Рыхъзкәа лшыазаап – аҫацара иагымхаша!

Иреигъзоу арпыс ажэа снитцап – сыцстазаара –
Анасыц – ду захъзугъы сара исзыцшуп.»

Зейгъатам арцарцэа бара ианбышьтазгы
Бааигэара инабышьтуамызт – брыцдакьон нак,
Ускан бызгэацхоз азэы бнаиццызтгы
Бразкымца факэаны баанхозма абырскак?!

Блацшуан, беиталацшуан уафы дбатэацшьомызт,
Бхы шбымацагъаз аамта быцэцон –
Бнапкырта зибамтоз – мап зцэыбкуаз дыцшзомызт –
Бара бацханагълацэа насыцла ирызцон.

Быцшыз, нас, беитацшыз зыцшра зымацагъахаз,
Ибгэамцхозар зыцсы бызто ирыцэкла, нас, мап...
Ииаслап, нас, аамтацэа, цьюк анасыц рзылыпхоз,
Бшыхраазраауа быцшзарацэа леикэыканза ицап!

01. 2005 ш.,
Кэтол

СЫЦСЫ АТЫЦРА

Сымыш, сытых, сыцсы атыцра
бара боуп,
Сышьха зыхьцэа рыбжы аныцра
бара боуп,
Слашырбага, сыцсабара
бара боуп,
Сызкэыхшаша сылабара
бара боуп.
Амра кэанда – са смырхэага
бара боуп,

Мчыла ихдыртәало аҕәарт кәчышык хнахыраха
Ибзиоу лахынҗак уҗеипшны иҕалазом.

17. 02. 2005 ш.

АЦСУАРАҒЫ УС ИАҘЫН

Жәытәнәтә аахыс аҗсуараҒы ус иаҗын –
Ишьамхы дықәиртәар ҕаломызт аб иҗа,
Дигәыдыхәхәала дгәыдикылар ихымзгын,
Ус кәзтәозгы иәтәаршьомызт ахтарҗа.

Аҗа изын аб иакәын иҕазаз Ғырҗштәыс,
Аб иҕынтә ауп иахьяанахоз аҗсуаа хҗас,
Заб икәал кәзмыжбуаз иакәын хәтҗарҗыс
Тҗәәаншьапысгы ирыҗхязоз җсууатҗас.

01. 2005 ш.

ИТЦӘЫУОН АЦСАБАРА

(Т. Шьаҕрылҗа лҗахара ами иазкны)

Ишкыдыз хәетдәахә шеишеиуа
ХҗгәаҒеанзәмкәан инкәшәеит.
Уи аены Амра ишеишеиуаз
Алаҕырзқәагы ааҒышәшәеит.

Наҕ инхытҗын мрәтәшәара
Мрәшәахәәцқәак ааилышәшәеит,
Хҗшәзыҗшуаз уи Хәлашара
Наҕ инхәхәын интәшәеит.

Быцсы ацара иацташэазаап
Амра-гэыраз, са избон,
Адуinei зеггы арлашыцазаап –
Агэы иалсны ицъабон.

Ашэапыцъац уака игылаз,
Рымахэқәа зегъ аахышышьит.
Акәа азиас хэычы илеиуаз,
Итцэыуагэышьон – «Ха дахшьит!»

Амшын акэзар згәеисра гәрымуаз
Атра итытцны иаахыжжит.
Ацэқәырцақәа афықә иазнеуаз
Рылағызқәа аарфыжжит.

Хашьха зышрақәа ахъаапшуаз
Рхы ахьрыкәаеыз убон,
Хадгьыл рыцқа акырза иаапсаз
Агәырфа аман – ишьабон.

Ацсабара лағызшышон,
Илағызшышон уа зеггы,
Цюокы аганахь ацэгъа дыршон –
Ахтны иазцон дышьзамшәа азэггы!

01. 2005 ш.
Акәа

ВЛАДИСЛАВ АРЗЫНБА УАХЬ!

Агәылшьапқәа урғагылан
Уаса шьткэыцәаны уқәцеит,

Ужэлар гэакья урапхьагылан
Ахақәитра ду рзааугеит.

Даеазэызар илшарызма
Агәағра ду аарцшны,
Дымшәазакәа пхьа дцарызма,
Ахақәиттәразы Ацсны?!

08. 02. 2005 ш.

НАЗАЗА ИАЗХАЛАРЦАЗ УАБИЦАРА

*(Аңсуатҕаара аинститут
80 шықаса ахыҕра иазкны)*

Рацхьа АБНО хәа ухьзын, нас АБНИИ,
Ашьтахьы АБИЯЛИ уакәхагәышьеит,
Уеитарыпсахын уакәхеит АБИГИ –
Хьыз чыдак уа узын иҕамлагәышьеит.

Урбылхьеит, уццышәыртәхьеит акыр –
Иртахьийжьтеи уқәырхырц акраатцуеит,
Иашьтоу рыекынцда уара узшьырц,
Уабицара еидгылан наҕ ицхьарцеит.

Ухаҕы хацсахуеит хәа иаҕу,
Иматхаргьы, ма еҕа идағхаргьы –
Ацсуатҕаара аус ду уа узҕу
Ашәкәы ианхалоит акаамет каларгьы.

Хлахьынтцеи ҳа хдеицши иртатцгәу –
Уатцәтәи ханасыц зчацо уа уами,

Адунеи уанызхырц зтаху,
Адунеи Хазшаз ианихыр ами!

Адсуареи афәыҕареи рсапыць,
Ахатцарагы уа уами изызрыжәуа,
Изтатцәаху ҳа ҳхыбафцәа рызмышь –
Адсуааи Адсынреи рхацкы казмышршәуа.

Таацәак реипш ҳайдкыла зегь ҳазмоу
Адсуатцарадыррақәа рбаагәара,
Сиашьапкуеит хыхь иҕоу – Амчра змоу: –
Назза иазхаларцаз уабицара!

14. 02. 2005 ш.

АКЪАБРОУ

Ҳқьабз хәмаррақәа ируакуп ақьаброу –
Уи ацәыртцра адсуаа ҳауп изыбзоуроу:
Иац акәызшәа са исгәалашәоит, схәычын,
Слаба ду саныцәалатцәкьозгы исыхчнын;

Ацәыргыла ахы инықәтцан ақьаброу –
Зак иеихамыз лаба цагәак иақароу –
Лабадула ҳасны идәықәахтцон ҳара,
Ҳаиха изыршәуа ҳәа ҳахәмаруан ҳазхара.

Хәмаррас иҕоу зегьы иреиҕуп ақьаброу,
Хәмарра тасны иара ахьызгы Адсынроуп,
Ус анакәха, ишәхашәмыштыкәа уи шәара
Ғыц ицәырганы шәыхәмарла шәызхара!

15.02. 2005 ш.

АШӘАХСТА

Ухаҕы зегь цсахны уҕоуп –
Ашәахстақәа унпыкка –
Уззеилымкааз дыбзамыкәуп
Җа хаҗсадгғыл уеилыкка.

Ужәлар ракәзар даара изныцшыз
Агәәкрақәа узыниахьоу,
Уеикәдырхарцаз бҕьареилызшыыз –
Имацәума иҗахахьоу?!

Уҗеицәа зхақәызтҗаз зыҗсадгғыл
Зқышықәсала, ихацәцахьоу
Рҗадгғынкәа уҗсы рыдкыл
Урхылапшуеит иаҗцәыҗсхьоу.

Аҗсуа-адыгаа рыназаран
Җамшын цшақәа ауразоуроу
Аҗадгғынкәа рхыҗхьазара:
Хаҗәырғылароуп – дамроуп.

АКӘЫДЧАЦАҦЫ

Аҗарауаа анықәпоз аамҗаз
Ичапозаарын уи ақәыд,
Ажәлар рыхьчара ианаамҗаз
Иихәо ажәа иҗамшәо ицәызт.

Җаҗсадгғыл ахьчара ианаамҗаз
Дҗатәазаарын аҗапы

Аибашьра еилган, антцэамтаз,
Даакэгылт илхэаны игэышпы.

Иахья ма уирцэажэахуама,
Иакэу цыушьап атуған,
Еиқэыреаео амц аргама
Изхарам ирыдитцоит гэыбған.

Амчра зку цьюук иуацэазаап
Акы изухэар калазом,
Урт еидгыла иа дрыхьчозаап,
Уиғагыларгы рузом.

Иаагалыхра рацэазазаап
Аибашьраан иааигақаз,
Хоцьандураа дрыуатцэқьазаап
Игьычу малла ионы зыртэқаз.

Аха ишыдыдуа қға ауама?!
Икоуп ацсуа жэлар рхак,
Итаһаз рыгэнаға иауама?!
Иқэнарғап ихагэта ақэак !

АУАСИАТ

(Сықкэын иахь схы рханы)

Сыпсымтазы сшэыхэоит сгэахэа нашэыгзарц –
Саныпцслак са сықкэын иварағ сыжэжы,
Истахуп ара исызиамхэаз уа исхэарц,
Иахаларцазгы уажэы-уажэы сыбжыы:

«Уара уахь са сыцкэын сааит – сыцсы зыгроу –
Уара уыда аарцэы сазкуамызт адунеи,
Сара сзын иахьтынчроу увараф – сдамроуп –
Срылзаагэышьеит аарцэаа, нарцэыҕа уахь сузнеит.

Ари нахыс уажэшьта хаицызаауеит, уажэшьта,
Ҕыцьагыҕ хееибаркны хаицнеилап хафнаҕа –
Ҕнарылапшлап уани, стацеи, уа уыхшеи –
Ҕмоҕа хэыч ха хзы дытцэфаншьапны дшэымшеи.

Урт ахьяанхаз – ха хазлытцыз адунеи,
Уаҕеимшахара иахьнибартцэо уеи-тынхеи,
Ирыцхагэышьоуп уа инхажьыз ани-цеи,
Рандуцэагы ируа иақэымшэо инхеит.

Иаххарақэоу ыҕоуп хэыцьагыҕ дад, са спа –
Хылапшрада иахьынхажьыз хтаацэара:
Унапы хаарақэа ицэурзит уара уца,
Сара сакэзар – акы сапсамхазеит цыара:

Амал пату сзақэзагэышьамызт сара,
Атыц-тата сашьтазамызт – ус исцын.
Дысзыхгомызт зыцсы мтэуаз дызбар цыара –
Сыжэлар рынасыцаз ақэара сафын.

Са саныкэпоз цыоукы рцыбақэа дыртэуан,
Реадныртэало атыц-татақэа ирызхыуан,
Рыцсы тэуамызт, рхы хадырхэон, нас харжьон,
Аиаша руазшэа ха хаиныркьон, нас харжуан.

Уара уакэзар ухы уамеигзакэа уқэцеит,
Уызцеа урылагыла хажэлар еиқэшэырхеит,

Аха иееиз цстазаарак уара иумбеит –
Угэы кыдгылан, нарцэы́ка ухы уырхеит.

Иҳалшагэышьооз, уахь ҳахьы́каз ҳа ҳзатцэын –
Ацсны а́кэығара ацэызын, итацэуп,
Аха ара – нарцэы́ ҳахьы́коу ҳа ҳазэым –
Зыцсадгылаз зхы иаеиғзаз ҳрацэафуп.

Уахгы-еынгы таха раҳамтап ҳара
Мгэала ихэыцуа, иашьтоу зыжэлар ртарҳара,
Рыонқэа ҳрыкэшалап ҳдызыгызуа, ҳшэышэуа,
Рыгэқэа таҳкыап рыгагатцэ́кыа иацэшэуа,

Идҳардырып ишырцецшхо цьаҳаным
Зыжэлар рзыҳэан ацэ́гыа зыршо, згэы разым,
Цьанат и́коу ҳацсқэа еицэак ҳабжыы ҳаргап –
Ажэлар ғыхап, рымч еидкыла аиааира ргап.

Адгыл иамоу ацсцэа хгэакбыжкэа раҳар,
Рхағы иааганы напеилацса картцар,
Лабеилацса на́к инкажыны бза дырҳар –
Издыруада ҳацсқэа тынчрак рызкацҳар!»

19.02.2005 ш.

УЦЦАКЦӘЕИТ, ДАД, УЦЦАКЦӘЕИТ!

*(Здуinei зыңсахыз сөыза гэакыа
Славик Бганба изкны)*

Уқэпеит, уқэпеит, уқэпагэышьеит, аха иамуит,
Аарцэы уцстазаара агэашэқэагь науркит.

Мѡамшс иумаз ъахумтцээр ада амуит,
Угэы пцэагэышьеит, уаха иузамуит-угъазкит.

Ууаѡыбжара макъана уахымсзацызт,
Уццакцэеит, дад, сѡыза гэакъа, уццакцэеит,
Иулшаран иказ зегъы урхъымзацызт –
Еицеиѡақшоз хгэырѡаусқагъы ъахтцэеит.

Сгэысеанзамкэа исхэо сѡамшэо са сынужьит,
Изуа акэзар, зынза сақэымшэо сѡаутцеит,
Уагеимшхаран ахъаа ду исзынужьыз
Змыжьтцаулан сынзаакэкэала сама ицеит.

Уцстазаара абжеиқаразак зыхтнутцаз
Ужэлар ракэзар агэхъаа ду иаургеит,
Убызшэа мызырцаз икыпцхъны ашэкэы ианутцаз
Хэыци дуи ргэатца итымтцэо абжыы геит.

Адсуарахэа акрынхазар уаѡырпштэгэышьан,
Ашьац рыцқашъаны иавсуаз ауаѡцсы,
Аламысхэа акрықазар иууаѡышьан,
Урцэыхаран еснагъ иашьтаз зхы-зыцсы.

Аѡар ракэзар уа иуѡыпшуан, илахѡыхуан,
Указшьа шьтыртцауан иуеицшхарц азэырѡы,
Ухныкэгашъеи, ууаѡышьеи ауаа хнахуан,
Ргэы утцэомызт дцарауаѡыз, дыкруѡыз.

Адсни адсуааи агэакра ду иантагылаз
Ухы уамеигзакэа ѡыхэтцэылатцэкъа уқэцеит,
«Адсуа еибашьцэа гэымшэарала ирапхъагылаз
Афырхатца» ухъзны хадгъыл уазынхеит,

Ахақәитра атынчрамџа хананыла
Хаґа иааихәахъаз цьоукы-цьоук рыґедырххеит,
Ха хзыркъало амџа иқәыз урґагыла
Ажәлар рґеипцш мџа бзиа ашќа ухы урххеит.

Ххәыштәарамца ижжаза иакларц азыхәа
Хбызшәабжыы ықәџларцаз хтәыла абжыы ургеит,
Нашпақәак уи иаґагыланы ианыхәхәа,
Гәґажарала агәырџа цәґья уеаургеит.

Иубаґәышьон иахъа аамта хазтагылаз,
Хлахъынтца хырхартас иауз зегъ убон,
Излахәшәтәтәузеи хәа ахәыщрақәа уанрылаз
Иумбазакәа агәтыха дуқәа ушьадырбон.

Еґъу амџа ашќа хкылсуеит хәа уаннықәуаз,
Сукәшахатхон, хлахъынтцамџа агәра згон...
Хаґәқәа ртынчны амшын апшахәа ханықәлоз
Сґәы ґнакаартә еипцш уқәыпсычхара абжыы гон.

Крыздыруазма сара гәәкцәґья, ахлахәацәґья,
Угәы итаукыз – наќ нарцәыќа ухы шурхаз: –
Ауха са сахъышьтаз сиартаґы имшацкәа
Псзык са слымха интасит, сџыза ушыпцхаз.

Уара узыпцхаз сара сымацара соума?! –
Уара уашьцәа, уџызцәа, ажәлар урыпххеит,
Изызхауа ашәтыц – уа уцхазатцә лоума,
Уцшәма лоума – ируа иақәымшәо инххеит!

Жәахәарада, уа дуцылашт ха-хтыпца,
Вахґы еынґы араќа иумазаз гәырџас,

Хлахынтамфаз зхы иаеиғзакәа иҫацхаз,
Ашьақрылцҫа, ҳара ҳгәақрақәа згәырфаз.

Ургәыдыхәхәала угәыдыркылап ҳа ҳхәыцқәа,
Ахақәитра ҳзааган уахь иҫацәцақәаз.
Илагырзышо ашәапыцьацқәа рбығқәа
Шәгәы дырқәандап рцәыкәбарқәа ирфәыкәкәаз.

Сажәа хыркәшазам, иудыруаз, са сашья:
Цсраенынза утымтәазо са сгәатцәф унхалап,
Сыцсаанза ҳажәлар рзыхәа сеигзарым са сшьа,
Гәтакыс иумаз амчра сыма сеихалап!

12. 2005 ш.

АЦЬАШЬАХӘЫ

(Апоет М. Лаиәриа иеиҫагак алкаа)

Апоет Цьон Хеивуд иажәеинраалаф:
Ауахәама ифнытцыз атә иакәын ахылцә зкыз,
Зхылцә икыз – уи иаҫ излаиҫәаз ала:
Ихылцә ихаштыз зкыз атә иакәын зхы тацәыз!

10. 02. 2005 ш.

БАЦЬИ ДАЦЬИ

Аигәылацәа Бацьи Дацьи:
«Алхра ашҫа ҳцап» – неибырхәеит.
Атәца арыжәтә зтацацьацьыз
Иаанкыланы рымфа рныхәеит.

Ажәеи-ажәеи еиххәаало ишнеиуаз
 Иаацәырыргеит ирыгәтыхаз,
 Баць дѡагылан: «Даць иудыруаз,
 Иуасымхәар ауам сгәы итыхаз:

Иқәрамачзам сқәакәа иқәу
 Ас еицш схаан исмахацыт –
 Алхра мшы хәа мөышоуп иақәу –
 Алхра ахаша иақәдмыршәацыт!»

«Иухәаз иашоуп, сақәшахатуп –
 Саргы уи акәын сызмыртәозгы,
 Ацсы имшын – са сшахатуп –
 Хашан анышә данартозгы».

«Ус анакәха, уааи ҳаицәажәап –
 Анцәа ицәымғу қахамтап –
 Амөыша ааир усқан хөыжәлап –
 Иахья бжытыра ҳамцап!»

АСДУ

Азы даныруаз «хтынха» ду
 Ацсны иауызаарын «Асду»
 Асду иахылтцшьтрахаз ушәкә ду
 Иунәтеит ахыыз-ацша ду.

Аха рыцхарак кәлеит –
 Хоцьандураа урқатәеит:
 Асду умкәытказытны ицеит–
 Хьырзны икатәазшәагы унарбеит:

Иааиз амч хькәыршәоушәа убеит:
«Насыц дук аанагеит»: – узбеит–
Кыр зычхазгьы акры ибеит –
Иззымычхазгьы днықәзаа дцеит.

Иухаштыз ыкоуп Сашья ду:
Дзыргәырғьаз атцанаа рабду
Ажәџан илбааз хьтәгара дук,
Агара иантәалаз «Хәыцха дук»,

Ирзиуз угәаларшәа уара –
Хдоурых иануп уи агха ду!
Уатцәтәи аңеипш уазхәыц хара,
Мамзар иауыр аеуит Асду!

13. 06. 2005 ш.

АНЫХӘАҢА

*(Владислав Арзынба 60 шықәса
ихьйра иазкны)*

Нарт Сасрыкәахәагь узырхәоит –
Сара дацыстоит: Абрскьыл!
Амчра зымчу – Хазшаз – сихәоит
Агәамчра уоурц, спатхь аанкыл!

Прометейи ду иеицырдыруз,
Ашәа ихихәаахьан Есхьил –
Баша ишысымхәогьы удыруз,
Узидыскылогь Абрскьыл.

Исымбарггы сеилагоит, сеилагоит –
Иарггы бзиа са сабоит, са сабоит.

Кранафастцо ашәа ахәоит, ашәа ахәоит,
Игэыргъатцәа «гэыч-гэыч» ахәоит,
«гэыч-гэыч» ахәоит,

Ицо, ицо икәашоит, икәашоит,
Зны-зынлаггы ицхашьоит, ицхашьоит.

02. 2005 ш.

АПСНЫ АФЫРХАТЦА ХӘА
ХГӘАҘЫ ДЫНХОИТ БЗАНЦЫ

(Мизан Цнариа изкны)

Зыцсадггыл агәеисра ду згәеисраз,
Зыцсадггыл агәәкракәа зегъ згәәкраз,
Аға хәымгацәа цыххаамкәа ирмәсуаз
Данеибашьуаз акылцшцәа шәабаказ?!

Уи иоуп афырхатца хәа ажәлар ианырхәа
Афырхатца ихъз акәын икәнагоз, Дад!
Аңызара ззымгәаггыз иахьшьыцуаз азыхәа
Афырхатцахъз аҗараф ирыцәмачхеит ақбаад.

Кәтоли Тамшьи ахьеиларсу рхәаан
Аға итанккәа анажәлоз Абаата²,
Хшәтара камтцакәа гранатла рцыххаараан
Мамзарггы икашәама цыаракыр уи ихта!

Уаашәфок аибашьцәа ирафсуаз ахатца
Ицсадггыл, ицсуара, ижәлар рзын дықәдон

Х-мыркэаратцакэа иагацэа ргэатца,
Икылыжэжэа ишьтэйтцон – хаибашьцэа ирбон.

Иара ибзоурала атанккэа жэба тархазар,
Уи аамтаз ихтэазар инацэкьарақэа хца,
Хацэнымырха атанккэа гэышпыла дрызцазар
Афырхатцахьз зимоузеи?! Ишцакалеи, ишпа?!

Ицеибашьуаз арпарцэа лабёаба ирбазар –
Уи игэымшэара, ихатцара, иеибашьышьа –
жэпафык,
Изихэтамхеи, нас, Афырхатцарахьз ихтэазарц,
Еицёакны изырхэазар «Дрефсуан аруаа шёфык?!».

17. 02. 2005 ш.

* * *

О! Дхазыноуп, уи, дхазыноуп,
Дзыхазыноугьы лхазын ауп,
Дхамацагацэоуп азын ауп,
Дзырымгазгы – лцэафа азыноуп.

07. 02. 2006 ш.

Акэа

ҲАН ЛГАРАШӘА

Шьышь нани уанани,
Хәухә нани уанани,
Уцэа сарцыс умтёыуан.
Уцэа сарцыс утахәхәа,

Уани уаби урхымтцэуан
Уан даар улкэабоит,
Уаб даар уишышыуеит –
Ахачач хылца ухаиргылоит.

*Ханыхэыцқаз хан агитара ианцаны
иахзылхэоз агарашаа*

РАУЛЬ ЛАШӘРИА ИПИЕСА
«ТАЧКӘЫМИ АДАУИ» ИАЗКНЫ

Ирхэахью, ирухью,
                    Ирбахью, ирыфхью,
Ичакэаза еикэрыжхью
                    Упиеса рыцсоуп.
Иртихью, иаархэахью,
                    Ғык-бзык иазымхэахью,
Ухы калам итнаххью
                    Абгыцқәа ирнацсоуп:
Ажьабағ ахатцара,
                    Ахьацарч агәағра,
Гыгшэыгаа ршәаргәындара
                    Акы агымкәа ихәоуп.
Иахылажью абнара
                    Цьюкых рөырбабара,
Гызмал тыхәабабараа
                    Учамгәыр рзархәоуп.
Хажәлар рыбзашья,
                    Рмазашья, рмамзашья,
Доусы хазы ихныкәгашья
                    Убрака иарбоуп.

Аиаша ахьааурцшуа,
Хгыгшэыграқәа ахьаауртуа, –
– Агәагыра иулуршаз –
Иуасхәоит: Табуп!

* * *

Аламыс изтада ауафра зцэызыз,
Амәа хәа иқәланы икьаланы изыз,
Ажәлар рмал таҳаха зцыба итазырзыз,
Ҷаахәыра имамкәа абахта итадырзыз?!

* * *

Истахгәышьан адунеиаҶ
Ахақәитра сымазар,
Аха иауама сымгәәтеир,
Сгәы тахәынча ибымазар!

* * *

Ах, уабақоу, уабақоу,
Сычкәынра исыцәцаз?! –
– Бара бакәзар бабақоу
Сгәыграқәа рмацәаз?!

ҒЫЧ-ҒЫЧКӘЫР

Ғыч дуафдухеит иахьазы,
Дықоуп ғычраа зегы рзы,
Адгьыл дықәуп ихазы,
Уи ауп «изкейтәогы» ацхзы.

Иахьа Ғыч иоуп ҳа ҳазбо:
«Уалафхәыла» ҳа «хзырчо»

Җафатә акәзар ахә зызбо,
«Қафла» хажәлар ргәы «хзырчо».

Җыч-Җычкәыражә деиханы,
Дцоит Нхытцқа иезаны
Хә-мариала афатә ааганы,
Хә-дула ихааирхәоит хжъаны.

Идууп Җыч «иулафахәы» –
Иалаиуртә еипш иаб ицсхәы,
Изфитцааз иаб иоуп – игәыцхәы –
– ИрытцазҖыччуаз ауаа рхәы.

Иузтатцәахуама аатцәа агәыр?! –
– Иусқәа даара ицәгәоуп Җычкәыр,
Ажәлар ргәы хиржжит акыр,
Еигъзами дшыбзоу дыцсыр?!

05. 2008 ш.

Акәа

АДНЫҖӘАЛАРА

(Уасил Аәзба 50 ш. ихыцра иазкны)

Кәыдры тазырдыдуаз Ацсил
Ихылтцшьтроу уреиуоуп ҳа ҳ-Уасил.
Ацсуатцаарақәа руасхыр
Уатцагылоуп ажәахыр.

Ушәтла, укакачла, узхала
Уқәыпшра иаццаны цхәақа!

Уцашә-удац иазырҳала
Ушьта анхалартә ианпыкка!

Дад, иузеиғасшьоит Уасил
Уагымхарцаз Ацсынра!
Зызбахә рхәо Мафусаил
Иқәлахарцаз уцсынтра!

14. 11. 2008 ш.
Акәа

НАУКА

(Ко дню науки Абхазии)

Наука открытием – наука,
И не может иначе быть,
Любое открытие – наука,
Наука науку творит.

Все, кому не лень за науку,
Взялись, поверьте друзья,
Сочли ее за подругу
Даже глупцы донельзя.

Даже, берясь за науку,
КМ³обращается к нам,
Пишет нам письма в науку:
«Коллеги! НЕ хамите Вы Нам!»

Какие же мы им коллеги,
Когда как КМ глух и нем,
Вставляет нам палки в колеса
В решении научных проблем.

Там «землекопы» в курганах
Дольмены копают подряд,
Истории Абхазии в руинах
Вскрывают – науку творят.

Где-то в глубоком ущелье
Нарты таят свой секрет,
А фольклористы сумели
Раскрыть этот нартов секрет.

Этнологи вслед за Званбаем
Ищут абхазов декрет,
Небезуспешно, мы знаем,
Составлен ими, ценный буклет.

А приматы ИЭПИТа,
Раскрыв речевой аппарат,
Доказали учёной элите –
Как «sapiens» уже говорят.

Наука открытием богата,
К расцвету Апсны приведет –
Я знаю, уверен, когда-то
Власти науки время придет.

2010 г.
Сухум

ЕЦЪЕ ТРАЦШЬ-ЦХА ЛЫМШИРА ИАЗКНЫ

Ха хазхылтцшьтроу Хатаа рыдгылаф быршеит –
Бани баби уака быхызгы еикәдыршәеит.

Җажәеижәаба бгыыц роуп икоу ба бтоурых –
Сара сзын икәыцшзоу бами, сышәтыц лых.

Сазыразуп бызхылтцшьтроу адгыылаә бахьяаз,
Дарбан хатцоу ба ибгәагъыз иацсахаз?!
Цқа базхәыцны б-Ацсынра ашқа бхы ахьбырхаз –
– Рыцсқәа артынчуеит хәар – Хацсадгғыл
еиқәзырхаз!

Җазәы блеипшым ба баныччо ахьхья-цъца –
– Са сыхнахит игәыбзыгу ба бказшьа,
Сыбла хызкыз, сыцсагыора са с-Ецъе
Сажәымтыеха имфахыбкьеит са сда-сшьа.

Абзиабара иамоуп амч ду хәаа змам,
Знык уанаблы – уара уоуп хәышәтәышьа змам,
Арақа сара сықәра мчыдахеит, иббоит –
Сгәатца италаз бымцашоура са сагоит.

Издыргәышьоит гәыграк шыкам сара сзы –
– Сара сбыргуп – бара бқәыцшуп – ус хәишеит,
Аха ибдыруз са сгәы шхьяауа бара бзы,
Блашарбаган бшеипшнысшьало Мрашеишеи.

Хара Хшамкәа Хазшаз сиашьяапкуеит сара
Ацсынтәыла бықәгъацаны ибызхаларц
Бымфалаша бзантцы иаурц цхьяцара.
Есышықәса бымшираға калаларц!!!

2011 ш.
Отхара

АПСАДГЪЫЛИ АМАЛИ

Шьоукы исархээр: Иныжь уцсадгъыл –
Амал урхар – уцап Цъанат!
Атак кастцоит: Мап, са сыцсадгъыл
Ицсахны иалысхуам манагк!

Этэыла амал иатнызыцсахуа,
Са сзын дыказам – даным,
Амал цъанатуп хэа хзыцсахуа
Итыцзар еигъуп Цъаханым!

05. 03. 2012 ш.

Цшьац

АПСУА ИШӘТЫЦ

Цсыуак иаштае ашәтеизхара
Агәтатцәкья иалагылоуп шәтыцк,
Ахышәт-еа афөы лаха-лахара
Сазхьанарцшит сқәыцшра бгъыцк.

Уи са сахь иаахьахәшәа аузаап,
Сгәатцагь кәандарак ааталт,
Сгәеисра ақәыцшра азнаузаап –
– Сқәыцшра аштагьы сааталт...

Нас иауеи ахәаа ххытцуа
Атәым шәтыц хзашьтоу хеыргаза,
Ацсуа иаштае ихышхытцәа
Ашәтқәа шәтуазар ипшзаза?!

04. 03. 2012 ш.

Цшьац

АГЭЫРӨА

Агэырөа, агэырөа, еиҥах агэырөа
Аанкылашыа бзамтеит бара, –
– Хҗазатө дхаҗхеит, бынижыит бырөа,
Ибҥахгэышыоуп знык ибара.

Есааира бҗыкөкөоит са сыла ишабо –
– Саргы сҗыкөкөоит бара бзы,
Сгэы җнакаауеит бахыкәу бшабо,
Икамлеит сызгаша мчык сара сзы.

Баҗхыа нарҗыкә са соуп изыхәҗоу –
– Сазгэышыуеит сҗа заа ибара.
Бахызарҗаз бмоҗа иаазара ишахәҗоу –
– Иуалҗшыаны ибзышыҗоуп бара.

Җа Хшамкәа Хазшаз! Сухәоит сара
Смоҗа ианду деикәурхарҗ,
Уи лҗыҗан са судкыл, дааныжыны лара
Хмоҗа иаазара җыҗраамҗак дахызарҗ!

16. 11. 2012 ш.

Акәа

ХИ-җСИ

Иааины икоуп хи-җси раамҗа: –
Хымаҗсыма зегь шәеиха!
Еимышәыҗтәҗәа ажәлар рымҗа,
Уаха-саха еимәшәырхха!

Аеыбга каза иеы данеыжәца
Ициртлоит уи амгәырха –
«Доусы шәцъыба ртәны ианыжәба,
Атцәахыртахь шәхы шәырха!

Абаацс! – Малк азәы изыншәмыжъын –
– Шәхи-шәыцси мацараз шәхәыц!
Амалаз ажәлар еицәашәмыжъыр
«Царта шшәымамгы» шәазхәыц.

Хәэинтқарра акәзар еилашәмыжъыр,
Калашья амоума?! – Шәеиха!
Хәга иакәзар Егры дызмырыр,
Шәицхраа – дтәшәтца хамзырха!

Звиадраа згәакъаз аибашьраан,
Идепутатцәамхар шәымун!
Ашьа казтәаз рыхъзхәараан
«Шәырхымцәажәаргы» шәымун:

«Шәа шәзакәын» хәрцарцәа зтахозгы,
Қяфшақә аамтагы жәгала! –
Хи-цси хәа шәшыкоу урт ирбозтгы
Рыцсқәа гәамтгәышьон цәгала.

Хи-цси хәа иқәцо – иеилатыруа
Амал-ду тахаха ишәфала!
Аихазагь⁴ иақәтәоу ишақәзуа дыруа –
– Шәтцеицәа ықәхуа «цхья» шәцала!

Тцәсанк азырсша, аанда зкуа хәа,
Ишәытцагылашагь жәбарым:

Җа хабацәа рабацәа, урт рабацәа рабацәа
Рытцла иахылтцшьттроу амахәкәа иәфуп азҳара.

СТҢЫРКАНТ

Ацсуаа хжәйтәра амазақәа аарпшуа,
Ажра итажуа сааиуеит амц еикәазыршуа –
– Псыцқьарала исьоит стҗыркант атҳәаакәа жуа,
Уи ауп хы-змам ҳаға гьангьаш ла тцас дызшуа.

23. 02. 2013 ш.

Цшьац

АХӘЫЦРА

Хәыцрак салоуп сама идәыкәуп,
– Хәыцра змамггы адунеи дыкәуп
– Ус ҳаишаназ адгьыл ҳақәуп
– Ус иахцеицшуп, ус иахҳақуп.

24. 02. 2013 ш.

Цшьац

* * *

Бсыдызгалеи, сбыдызгалеи
Банацьалбеит, санацьалбеит?! –
Җаидызгалеи, ҳаицызгалеи?! –
– Җазхылтцызггы баша ацьа рбеит.

АБЫЗШӘЕИЛАЦСА ХША

Саб дацсыуоуп, сан дагыруоуп
 Сацсыуагыруоуп схатаггы.
 Сани саби исдыртцаз ауп
 Еилаĳәаĳәоу сбызшәаггы.

СЫБЛИТ ҒӘАДА САРА МЦАДА

Зны сасра сахънеиз Ғәада
 Сыбла даатцашәеит Лара,
 Сыгәгы нталыблааит уи мцада –
 – Мцада сақәшәеит абылра...

Насыц змада, изықәџиада?–
 Изхылпада ацыс зтатәаз?
 Исацызгада – дысцәызгада? –
 Зыџны дтәада сгәатца итаз?!

АЦСУАА ХҶАР ШӘАХЬ!

Дад! Ацсуара шәцәымзын – ацсуара шәацәымзын,
 Шәеаларцсны ишәкыз уи иаџызамхарц ацәыз.
 Шәабацәа ишәзынрыжъыз абызшәа
шьташәмырзын –
 Ацәыз ишеипшу жәдыруаз атәгәыр иаџшәаз
ацсыз.

Аĳәараґ шәәџамшәан – ихшьаагоу аџкы,
 Иара убас мхылдызк еипш ишәыхо «Аџыц»,
 Хмилатра иацәтәыму ишьтратрзгоу еакы,
 Ишәкыз имырзкәа хтаскәа ирыларца шәхапц!

Иантагыло ашәартара – Җацсадгьыл шәыхьча,
Ахысраҗы меижьарада ихиаз шәа шәыхҗа,
Азыблара иаҗытцашәаз ирпеицшу гәынкыл
Ахыхьчараҗ шәеилатцәаны тацкәымк еицш
шәеидгыл!

Апызаҗыс аҗәыҗара змоу шәацхьа дшәыргыл,
Амца дақәутцар имбылуа – иеицшу Абрскьыл.
Ихи ицси шәара ишәзикзар гәыртәыла шәицыл,
Аштә дталаны данҗыжәтцәа иаанышәкыл ишькыл.

Жәлар ртәеира дацсаһазар абаҗа изшәыргыл, –
– Ишәхашәмырштын иара шиакәу шәызмоу
зегь шәеидкыл.

ҖТӘУРЫХ ЦЫЗЫХХААҮА АРГЫЛАҢ УАХЬ!

Иеихаргыла, иеитцаргыла,
Иеиваргыла еивтацах!
Дгьылк ныумыжын шыаҗанкыла,
Ацара «умамзар» ицсах!

Аргыларта ануеҗынгыла –
«Тәурых тыцуп» хәа уаҗар,
Хьаа мкыкәа угәышцы ргыла
Уажәла – ицыххаа, аҗаҗаи!

Иалухузеи хәәурых ашьта
Иахьа иумаһар амал?!
Хәәурых тәәхны измоу аштә
Иажәтца утехника гызмал!

Ус унеила аханқәа ргыло,
Атыц умоур хәа умшәан,
Иумоур уан «лтәы» итаргыла,
Цхьаҕа иуоурцаз «алтшәа»!

21. 09. 2013 ш.
Акәа

АХШЫҢ «ЗНЫМЗАЛАЗ» АҚБААД РЫЦХА

Дыфועит дааҕымтцзакәа, дыфועит –
«ИхшыҢ ду пжәоит», ихы иазкуамаз:
Иццышәха ақбаадқәагь ибылуеит,
Ирнитарц иитәху еиқәшәомаз.

15. 12. 2014 ш.
Цшыац

ЗХАРАҚАМЛААИ МАҶАГЪАРААИ ШӘАХЬ!

Мгәала шәхәыцуа, сексла шәхәыцуа –
– Шәахәшыцәа рымгәақәа шәырчла!
Нас хымзгхыхга шәынкахәыцуа,
Атәымшьтрахь хатца ишәышьтла!

Шәтаацәа ирылажәгал атәымра:
Аузбек, нас аҕазах,
Уажә ижәбама абжәбақыра –
– Дышәцәыбжәамхан қарабахк!

Изеиуоу шәзымдыруа шәмилатшьтра
Атыхәтәа шәалга ипытәтәә!

Нас ижэбап иапеипцшо шэышьтра,
Иахынзашэатэеишьо Анцэа!

Шэыдгьылкэа зегь наӀ ирзышэша
Шэага-загала еихытцэтцэа –
Ишэмоур алатцатэ ахьшэыршэша –
– Шэатцал рыгэнаха хапсцэа!

Уарла-шэарла бжыы кьоушэоукэак
Тыц кэахак афы игалап,
Шэыпсадгьыл этэыштэуа аллахтонкэагь
Шэабдуцэа рышэибжь рахалап.

Ашьеи-ахши ззыгкэа ирныпцуаз
Рхафэкэа еицакны ижэбалап,
НаӀ-наӀ иило арацэапштэ рныпцуа
Ишэхылтцуа шэзымдыруа шэкалап.

Хамхацыруаа агэаӀра иаршлаз
Апсны шыкэзаазгьы рхэалап,
Гэаларшэагас – лагырзышла
Афарпын адырхэалап.

Ахьзи-ахьымзги аныршоз
Апсуаа рзы анамысгьы ршеит,
Аха, излазбо, шэа шэаныршоз
Армагырма шэеицрыхшеит.

УХХЫИ СЫХХЫИ

Уххьи сыххьи еибабазаап,
Абна инылапканы ицазаап,

Иахымаара ейбагазаап,
Уи алагъ хъаакъа дыртъазаап:

Енак сеимдо бнаршэырак сшылаз
Сзыршанхашаз аума збазаап:
Сыххь къыцьмакъак къанагъазаап,
Уххь бгассақъак шытанагъазаап!

Аума – ауматцэкъа сымбеи,
Хазкъымгэыцъоз уа икъамлеи:
Сыххь акъыцьмакъа агеит,
Уххьгы абгасса ннарцэеит.

Ус анакэха хмеибаргэамтцкэа
Ухьша згеит хэа хамхэалап,
Сыхьша угеит хэа хамшэизакэа –
– Хыхьда-гэыхьда ханхалап.

01. 2014 ш.
Акъа

АЦӘГЪЕИ АБЗИЕИ

Ацәгъеи абзиери рышьхэа еивтцазаап,
Адуinei афь ус иацуп:
Цьоук атынчра рхы ақәыртцозаап,
Цьоукых айбашьра ртахуп!

Абираққәа кны цьоук кәпозаап:
«Атынчреи, ахақәитреи хашәт!»
Нақ цьоук гылоуп, ирыхгоит азаакъ:
«Шәилга ахәынтқар, дыхшәыршәт!»

Ех, ишпакоу уцсабара
Ауафытэыџса ура?!
Иутахымзар тынч анхара
Утаз нас, аибашьра ахэура!

ЖӘАБРАН МЗА АКАЗШЬА

Иаакэымтцзакэа аура иаџуп ақәапсата,
Схэыцыртақәагь амџа иқәуп еипхытга,
Исзеизымгеит урт зегь кәакьтакаџ сара –
– Хкәара амамкәа ақәапсата иаџуп аура.

Ацэыкәбарқәа адгьыл иқәтэо рыешаны
Адгьыл иқәкьаса ианлеиуа ихыґеаны
Аужәрақәа иргәйдлан иқәуп реахкьаны.
Анаарақәа шьтартцоит рытца ґырбганы.

Ақәапсата анауа иеилоуп аси ақәеи –
Ус жәабран мза апсабара иаказшьоуп
Ирыхьташьуеит тцааи, цсаатәи нас апстәқәеи –
Жәабран мза – апсуа жәлар иахныхәа цшьоуп.

Ҷиашьапкуеит таацәала Ҷшамкәа ҳа Ҷазшаз:
Иҳатәеишьарцаз есышықәса аагалых,
Шьяпымшыла еизҳа-зыґьарц иҳахшаз
Ашьта мызкәа иґеиаларцаз ҳа хтоурых.

* * *

Ианалыршаха атцарауаџра
Даеазә итцарауаџрала,

Ҳара иҳалшоит ақъығара
Ҳхатә кәығара мацарала.

(Афранц. философ-гуманист Монтень – «Опыты»).

05. 2012 ш.,
Пшыац

* * *

Агәахәара – ауаа агақәа ирынасыцуп,
Анасыц – ақәығәцәа иргәахәароуп.

С. Буффле.

* * *

Ухшыџ пхъақа азыргараз
Иазхаша ацыфа умамзар,
Егъуп ухшыџ цәырумгар,
Итәтәахны иумазар.

Низами иажәаңқа иақыршыны.

ДАЛИЛА

Ашьха шлақәа амра рқыртдын,
Ажәџан гәыштца изсо иалан,
Аетцәақәа сәаччо ицәыртдын,
Ашәтқәа рыкәшәон сбаҳча италан.

Аха усқан сгәы бызхәыцуан,
Далила, Далила!

Са истахуп сашәа неирц,
Бгәатца италарц брыцхауа,
Амра ашәахәа бхашеишеирц,
Ахьтәы цыцхьқәа бызгәыкуа.

Уахггы, ыынггы схэыцра иалоу,
Далила, Далила!

Сыцстазаара ба ибыдхэалоуп
Сзызрыжэыз бзиабарала,
Ибеиғасшыо ҕазэ дҕамлароуп,
Даггыкалом аламала...

Сылашара – сыцсы атыора,
Далила, Далила!

1962 ш.
Ткэарчал – Акэа

СЫБЛЕИҚӘА

Сҕапхья бцэыртца схэыцра балоуп,
Сгэатца бҕалеит сеимдауа,
Са издыруеит, гэалак бымоуп,
Аха исабхэом итцэахуа.

Сыблеиқәа, сыхаара,
Сгэы ыытцаа, иткэаны ибгеит бара!

Аамта цом цхьяка ццакырала,
Хэлар ишом, са сзы илашыцоуп,
Сгэафра иацлеит са суазыруеит,
Гэафроуп сара сзын ишоу...

Сыблеиқәа, сыхаара,
Сгэы ыытцаа, иткэаны ибгеит бара!

О, сгәацхара, са сеилазгаз,
Са сызхэынчаз сеилацах,
Мап ацэыбкыр, бажәа еилабгар,
Сшыбшьыз бдыруз меигзарах...

Сыблеикәа, сыхаара,
Сгэы ытцдаа, иткэаны ибгеит бара!

03. 1970 ш.
Акәа

АБЗИАБАРА АШӘА

Сыгэлымтцәах бара,
Сцәа-сжыы еимыздауа,
Исхәауа бырха
Бзиа бшызбауа.

Җабзиеибабара иамазааит нагзара,
Җабзиеибабара!
Бааи са сахь сыблеикәа
Еидахцап азәкны хәгәкәа!

О рада, радара,
О рада, радара!

Гәаларшәагас хәа
Ашәт анбыстауа,
Бәацха-әаччара
Са саргәырғяалап!

Җабзиеибабара иамазааит нагзара,
Җабзиеибабара!

Бааи са сахь сыблеикэа
Еидахцап азэчны хагэқэа!

О рада, радара,
О рада, радара!

03. 1971 ш.
Акэа

СЫХЦЭЫ ШЫҚЫР

Ахарантэ хаизхэыцуан гэыла,
Бызыпшын есхэылбыгеха,
Саргыы сышбызхэыцуаз ус гэаныла
Ацэа сналалон стахэхэа:

Быхцэы шықыры-шықыруа са иансыкэшауа,
Быбла хаарақэа са иансыхэацшуа,
Сгэы зтагылазом итыца-тыцауеит,
О, са сыблеикэа, быда схэартазам сара!

Сгэыргэа-гэыргэо ашэа схэозар,
Сажэақэа бызкуп бара:
Шэтызар са исцыло, ма Амра шэахэазар,
Ба бызбахэ срызцауеит сара:

Зыхцэы шықыры-шықыруа шэа дышэпылозар,
Лыбла хаарақэа са ишысхарахаз,
Сгэы штамгылазо иштыца-тыцауа,
Уи са сыблеикэа исызлашэхэа шэара!

07. 1972 ш.
Қарт – Акэа

ЛАД ИУАДА

1. Иахьысхэоггы сминауатуп
Иабасымхэо скандидатуп
Са стоурых уажэшьта имазам.
Хытцакыртак сымазамкэа,
Хытцакыртак сымазамкэа
Агэеи-гэеира сыхэтэзам.

Хгорсоветаҕ срыхэан уадак,
Апрофкомаҕ срыхэан уадак
Са сзы иҕамлагэшьеит уадак, уадак.
Хыхьи-тҕаҕеи са исзамузар,
Ладеи-ҕадеи са исзамузар
Сара сзы иҕамлеит сара мыжда, уадак.

2. Уада хэычык сахэо сгэароуп,
Садыпшыло шьюуки ргэара,
Сахьнеилакгы сыртахзам.
Псшьара наҕынтэ иаауа рыда,
Зцъыба еимгэамзо итэу рыда
Сеипш игару дыртахзам.

3. Схала сакэзам ас игэароу,
Зеилахэарақэа кны игэароу,
Сара сөызцэа рацэафзоуп.
Хытцакыртак рымазамкэа,
Ирхылапшуа дрымазамкэа
Ас иахьыҕоу пхашьароуп.

1973 ш.

Акэа

‘ЕААНБЗИАЛА АШЫҚӘС ҒЫЦ!

(Ахәыцқәа рашәа)

Ахәыцқәа зегь хәеибаркны Ашықәс ғыц
Ҳа хапылауеит хгәыргьатцәа.
‘Еаанбзиала Ашықәс ғыц, Ашықәс ғыц!
Анасыц ду ҳа иахзаазгаз!..

Ахәылыҳәылы, ахәылыҳәылы
Асы анлеиуа хгәыргьо ҳакәшоит
Ацсатцла иатцәа!

1978 ш.
Акәа

НЕ БОЙСЯ, МАМА!

*(Гумистинский оборонительный рубеж – ГОР.
Эшерский фронт. 1993 год, март-апрель)*

Стервятники, больные подагрой,
Напали на нашу страну –
Взрываются ракеты над Гагрой –
Сосед навязал нам войну.

Не бойся, не бойся, Мама!
Не тревожься, что враг у варот –
Сосед многошкурный и наглый
Забрался на твой огород.

Пришёл он в зелёный наш дворик,
Чтоб всё осквернить – истребить,

И держит точеный топорик,
Чтоб дерево наше срубить.

Всё сродное абхазов под корень,
Он хочет срубить подпиля,
Но корень врагу непокорен,
Хранит его наша земля.

Не бойся, не бойся, Мама!
Всё это пришло и уйдет,
Очистит Отчизну от хлама
Свободолюбивый народ.

Ты плачешь, я знаю, ты плачешь,
Хотя в жизни тебя уже нет –
Твоею слезою горячей
Сожжён многошкурный сосед.

Боишься, что я безоружен,
Военное дело хитро,
Быть может мне штык и не нужен,
Когда у меня есть перо.

Не бойся, не бойся, Мама!
Не тревожься, что враг у варот,
Знай, того, кто копает нам яму,
Мы сбросим его в водоворот!

Не бойся, не тревожься, Мама!
Всё это пришло и уйдёт –
Очистит Отчизну от хлама
Свободолюбивый народ!

АХЭСА РНЫХЭАМШ АЗЫ АШӨА

Шэыда цсыхэа змоу хэа игэароу
Дыказам цъара,
Асабитцэкъа агара игароу
Цсыс шэихоуп шэара.

Ишэтыкакачуа ацсабара
Шэзышэахэоит шэара,
Дгылы-жэфани реимадарантэ
Иааит иахъа абра аацынра.

Аацынра –
Ахэса шэымшныхэа хэажэкыра,
Цымкрада шэагымзааит Ацсынра!
Хазшаз дышэзылыцхааит!

Уарада, уарада-ридара, уарада,
Цымкрада шэагымзааит Ацсынра!,
Хазшаз дышэзылцхааит!

Иахъа ныхэоуп, гэыргъа-ччароуп,
Адуinei шэахэоит,
Зыбжыы гогы са сгитароуп
Архэара сгэацхоит.

Ашэа ишэзыскыз акыр иацсазар,
Ишэыдышэкыл шэара –
Иахъа сқэыцшра сгэалашэазар,
Шэа сышэтэуп шэара аацынраз.

Аацынра –
Ахэса шэымшныхэа хэажэкыра,

Цымкрада шәагымзааит Ацсынра!
Җазшаз дышәзылыпҗааит!

Уарада, уарада-ридара, уарада,
Цымкрада шәагымзааит Ацсынра!
Җазшаз дышәзылҗааит!

03. 2004 ш.

ИЛАФУ АБАЛЛАДА АШӘА

(Ш. К. Арстаа 80 шықаса ихыҗра иазкны)

Дынхоит, дынцуеит Отҳара,
Ицсы ишьоит Ауадҳара,
Изеигьахшыап уи ҳара
Ақәра ду, агәеизҳара!

Иахья ихытцуеит цшынфажәа,
Иацаҳтап шәи фынфажәа.
Цшынтә ишьтыхны фынфажәа
Иаҳтап хышәи цшынфажәа!

Ашьха зыхь калмаҳқәа зтоу
Мчышь азиас даласоуп,
Хцарадырра дахадоуп,
Җацхьягылара дацсоуп.

Дынхоит, дынцуеит Отҳара,
Ицсы ишьоит Ауадҳара,
Изеигьахшыап уи ҳара
Ақәра ду, агәеизҳара!

Ацсуа бызшэа аҕиара
Дазышэахэоит уи иара.
Иабатаху ирехэара
Ихьз гахьазар ахара?!

Дынхоит, дынцуеит Отхара,
Ицсы ишьоит Ауадхара,
Изеигьахшьап уи хара
Ақэра ду, агэеизхара!

Хмыч дуба – иара дуба,
Знык шэарыцара данца,
Ихашэымтцозар шэааи дыжэба,
Абан дахьааиуа абнацэ иацца.

Дынхоит, дынцуеит Отхара,
Ицсы ишьоит Ауадхара,
Изеигьахшьап уи хара
Ақэра ду, агэеизхара!

Ағарпын анаирхэо,
Дугэалашэап иаб Кастеи.
Ацсабара дазшэахэо
Итирцэажэоит геи, шьхеи, цстеи.

Дынхоит, дынцуеит Отхара,
Ицсы ишьоит Ауадхара,
Изеигьахшьап уи хара
Ақэра ду, агэеизхара!

Иахья иухытцит цшьынфажэа,
Иацахтцап шэи фынфажэа,

Цшынтэ ишьтыхны фынџажэа
Иумаз хышэи цшынџажэа!

Дынхоит, дынцуеит Отхара,
Қыаф иуеит Ауадхара,
Ифоит ижәуеит изхара,
Аха иныцшуам уи иара.

06. 03. 2009 ш.
Цшыац

ЗЫЦСАДГЫЛ ИАЦӘЫЗЫЗ ИУАЗАШӘА

(С. Есенин иґырґины)

Сара аадын сатан – уи са сзын ицсатан,
Слашырбагеи сареи тәакәак хайцатан,
Аха сгәыґра ґахтәеит, сдунеиґы лашыцеит –
– Са сыхжәацән, сыццакцән азы сқәыцшра
сыцәцеит.

Нак ак сыхан сагон, тцлак иґшәаз абыґ еицш,
Сара стыцқәа сыцсахуан сыхызқәа зегь реицш,
Уа амшынпшахәа абытцәкәа лбааздон сара,
Иахызымназоз амра цхеи, ашәтқәа рыффи.

Зных сґатынблыхақәа амшын иастон сара,
Исшәиуан адгьылқәа, атәым жәфан сшәиуан,
Иара убасґы уи аґака ихыз аґтақәеи,
Иґыптәаґоу абахтақәеи, арыжәтә цсыхґақәеи.

Еитасыхоит сара сқәыцшра аамтақәа рахь,
Деитазбарцаз убра слашырбага лара,

Аха испылода уақа исызуа гәацхара?! –
– Датахума зыцсадгьыл иацәызхьюу хара?!

Сара аацын сатан – уи са сзын ипсатан –
Слашырбагеи сареи тәакәак ҳаицатан,
Аха днытбаба дцеит – са сгәыграгь фәхтәеит –
Ус ианызаарын сылахь – снасыпдан сишеит –
– Сдунеи ду лашьцеит.

21.07.2011 ш.

АПСУА ЕИБАШЬФЫ ИҶАЦХЪА ХУАЛЦШЪА

Атцх лашьцоуп итцааршәыроуп,
    Иаакәыршан ихәлоуп,
Ублақәа атцәыршы ртакызаргь
    Уацхъа акы убазом:
Амәа цсыуа быргк дангылоуп –
    Иаргъа шъапы – лабатцаргылоуп,
Ижәәахьыргьы иарма нап фазам.

Уи ицсадгьылаз дықәпоназ,
Аибашьра ауп дыбжатаны дқазтаз:
Ифызцәа ившәааз дрытцашьыцуеит,
Хгарта имамкәа дахьықәхаз,
Игәырәоит игәакъацәа ахьипхаз.

Ганкахъала игәы рахатуп –
    Иуалцшъа неигзеит:
Аға хәымга Ҷацсадгьыл далцан
    Ахәаанза дназеит,

Ажәлар ахақәитра ахьроуз,
Апсынра ахьыпшымра ахьаиуз
Иреихазоу насыпны ипхьазеит.

Ажәлар сшәыкәыхшоуп, сшәыззатәуп,
Ахатца-ихатца игәатара цсатоуп,
Уи дфырхатцоуп, хьызхкәаз дреиуоуп,
Ха хбирак ду уаркалеиуа
Егры ахықәан иахазырсыз иоуп!

Дрыцгәырџоит иџызцәа уи
Хымшатара кәзцаз,
Ахақәитра азықәан иқәцаз,
Зыбжара зтынхаз:
Зыџшьапыкгы змамкәа иҕоу,
Зыџнапыкгы зҕамкәа иҕоу,
Аилашыраҕ зыблақәа зыцхаз.

Шәааи даабап, аџызцәа, дгәахтап,
Ихалалроу гәшатарак кәхтцап!
Шәааи хаайдгылап афырхатца –
Зхы шасыс ҳа хзықәан иазтаз,
Напеилацса цхыраарак кәхтцап.

Уи ҳа дхамтцахырхәо дгылам,
Ихы неитахәо дцәажәазом зынза,
Аха ҳара уи дгәыгәтамыжкәа,
Игәшәымшәа хәо, игәы камыжкәа,
Цсыуатцас иахуалпшьоу нахагзап.

ААРЦӘИ НАРЦӘИ РДУНЕИЦАКЫРАҒЫ

(Вл. Высоцки иашәа иағырҗшны)

Абар шыта сшәышықәс бжеҳара снахыҳәҳәаны
Аанҕасрада сыҕуа мҕак сықәуп сара,
Зныхгы иxyқәкыдоу уи сымҕа снақәныҳәаны
Хырхартада ашта сынтытцлоит сасра...

Нахьхы анышәынтрағ зеипшықам цсшьартами,
Ажәлар рғалпал быжьқәа гом, ихароуп,
Даараза итынчрами – нарцәы икоу иртәартами,
– Уа арыжәтәлеи ацыфалеи аишәагь рыхиоуп.

Са сыш-Багратым истахуп сҕызцәа ижәдыруазар,
Кыбаҕ дук шыламгы жәдыруаз шәара,
Арахь сыжәлар рҕеипш азы сықәпара збартада?!–
Амчра зку сықәцала срымоуп сара!

Нахьхы анышәынтрағ зеипшықам цсшьартами,
Иуаҕоуи, иуаҕами хәа уа азә дубазом,
Даараза итынчрами, нарцәы икоу иртәартами,
Уахьтәи абззаратә қяфра итагзоуп.

Стаацәарағ акәзар ғалпалроуп уахгы-еынгы,
Арахь сгәыла иакәзар, уи дҕыжәҕоуп, деисҕоуп,
Икоммуналтәу са суадағы акәзаргы,
Уақагь ацшәымак сиҕызам – ссасуп...

Нахьхы анышәынтрағ зеипшықам цсшьартами,
Ажәлар рғалпал тызшәа уа иуаҳазом,
Даараза итынчрами, нарцәы икоу иртәартами,
Ауада азтәаратцәкьа уа избатәхазом.

Зны-зынла арыжэтэ цьбара ужэырц утахызаргьы,
Арыжэтэ цьбара ажэра азин калазом,
Цьоукыхгьы иугэтасуа иуыхоит абахтахьы,
Иухыкэласуа иоуп хэа гэхалалк дубазом.

Нахьхьы анышэынтраф иахьейгьу цсшьартатыпк
Хазну адунеиаф цьара иубазом,
Игом уака абжьыцэгьақәа: агэыр-гэыр, адыц-дыц!
– Игэытшьаагоу амыткэмабжь ауп уа иуахазо.

2013 ш.
Цшьац

ИЗЦААРАХАЗ СЫЗЦААРА

*(Афильм «Ирония судьбы...»
акны ирхэо ашэа иафьыршишэа)*

Са сазцааит Амшын Еикэа,
Ашьха шлақәа са срызцааит:
Цьара дыжэбазар сыблеикэа –
Сгэы ткэаны измоу?..

Амзафа сара сазцааит,
Аетцақәа са срызцааит:
Цьара дыжэбазар сыблеикэа –
Сгэы ткэаны измоу?

Еицфакны са сзызцааз зегьы
Атак картцеит: Дхамбеит цьаргьы,
Дхамбеит угэы ткэаны измоу –
Мамоу, мамоу, мамоу!..

Са срызцааит азиасқәа,
Ациаакәа зегь са срызцааит:
Цъара дыжәбазар сыблеикәа –
Сгәы тӕаны измоу?

Са срызцааит исгәакьацәаз,
Са срызцааит исықәлацәаз:
Цъара дыжәбазар сыблеикәа –
Сгәы тӕаны измоу?..

Атак картцеит: Дхәмбеит цъаргы,
Дхәмбеит цъаргы уа ублеикәа,
Дхәмбеит угәы тӕаны измоу –
Мамоу, мамоу, мамоу!..

Сизцааит са сфыза исгәыгыртас,
Изгоз зыгәра са схы акара:
Имзакәа исаҳә, са сгәыгырта,
Дахьыкоу сыблеикәа!

Сфыза исымаз гәыгыртас,
Имзакәа исеихәеит икалаз –
Иҳараму ачархәара
Шысзиуз, хәгеиҕа!:

Улашырбага, уа ублеикәа,
Угәы тӕаны измоу лара
«Итәымцъарам» уи дахьнанагаз –
Са соуп, сара дызгаз!..

Са сазтцааит Амшын Еикәа,
Ашьха шлакәа са срызцааит.

Амзаға сара сазтцааит,
Аетцәақәа са срызтцааит...

01. 2013 ш.
Цшыац

ГЭЫНДА – СЫНЦӘАХША

Цанаф ашьха акалтан тыц иатцәаракаф,
Зашта тбаау ацсыуак ионата
Илызхаит идыртцысуаз уа гаракаф
Сгәатца фызкааз Гэында – сгәыгырта.

О, Ҳазшаз, ухы шыаргәытца сакәыхшоуп!
Сгәала схәарц иахьсутауа алша!
Цсыуа тцасла уи дзаазазгы срыкәыхшоуп
Сыцсатыфара Гэында – Сынцәахша!

Зны сасра сахънеиз сылацш даатцашәеит,
Сыгәгы мцада инталыблит Лара,
Лышка исыхаз са сцәаныррагы иаалашәеит
Сзыргәыбзыгыз абзиабара.

О, Ҳазшаз, ухы шыаргәытца сакәыхшон!
Инагзахозар сгәыграқәа рылша,
Схәыштаара амца ижжаза исфалашон
Дсынасыпхар Гэында – Сынцәахша!

03. 2015 ш.
Акәа – Цшыац

ВОВА СЫХЪЗУП С-АГРБОУП

(Вл. Агрба шубилеи иазкны алаф)

Вова сыхъзуп с-Агрбоуп,
Бабахъ Агрба сипоуп,
Кәтол ақыта агәтаноуп –
Са сахъиз, ақытац иарбоуп.

Сфызцәа рзыхәан сгәы раззоуп,
Дарггы зыкоу сара сзоуп,
Аха сңыба амтц тапсуеит,
Дара рңыбагъ аз тахәуеит.

Избан акәзар хуалафхәы,
Излахуша цюук рыцсхәы,
Мызкы нафък ҳаззыцшу,
Зуалқәа ҳақәу иазыцшуп.

Ҳнапқәа рымтқауа цюуки:
«Ағхәара атаны мызкы,
Ҳтаацәа ирғахтәаша мышкы,
Иахшәырцсах, шәыццакы!»

Итхажьуа ракәзар ҳа ҳашәкәкәа,
Арыцхацәашь рхыкәкәа,
Иафуп адәқьанаф абаара –
Иапхьо иҳамада ҳара?!

Хәышә маат ракәзар стәанчахәы,
Хнызыкь ракәзар суалафхәы,
Пшьынфажәа акәзара са исхыцт,
Сңабаагъ башаза исцәызт.

Апхзы икастэаз зыстахыыз?!
Счынуафхазтгы исыбаргэыыз,
Сызхарафо сымчалоз,
Стаацэа ак рыгымкэа иҕамлоз!

Исзааигэо фыызцэа са исеицэоуп,
Са сеипш агычразы ипсцэоуп,
Аха рынамыс рацэоуп, –
Ус закэанны ирзыптэоуп.

Егырт ҕа фыызцэак урзыпшыр,
Цьабаа зцаабахьаз акыр,
Ҷа ххэынтқарра амардуан
Реаҕаршө идэықэуп ирдыдуа.

Ичынуаа дуқэахан дара,
Рхамыжэқэа кажьны наҕ цьара,
Хыхь дара, тцака ҳара,
Ирызгома ҳагэнаҳа хара?!

Табуп ҳа шэасхэоит сколлектив,
Иахья исзызуа таацэара,
Саламыжкэа цьара архивк,
Сахьадшэымкылаз цынтэарахк!

Иахья сеитаҕахазшэа збоит,
Ахьыбҕар сшэықэлахазшэа збоит,
Абан, тыпца пшзак дызбоит –
Сеитацкэынхан, сеырбоит!

07. 2015 ш.

Пшыац

■ А л а ф қ а ■

АЛАФАШӘА

(Аңсуаа рғаңыцтә хәамтә иағырңины)

Хеикәырцара ачара ахьиуаз,
Пынцакәара дахьыкәашоз,
Ашәуа Никәа ишәақь ахьтымкьаз,
Зар ица азар ахьихәаз.

– Уачар Кәаста «Ура» ахьихәаз.
Ачарағы са сахьыкәаз
Крыфа ыкамкәа акрахьысфаз,
Рыжәтә ыкамкәа акрахьызжәыз,

Сыгешьяпыда ахьсырхәмарыз,
«Сказара» ауаа ахьаргачамкыз,
«Сқяф катцаны» зашта стьтцыз
Урт роуп иахья сашәа ззыскыз.

Изахауа абзиара шәымаз!
Чкәыни згаби шәгәырғьаларцаз,
Шәнапқәа еинкьо шәкәашаларцаз,
Шәшәахәаларцаз, шәыччаларцаз!

Ахахаира рада рашья,
Уа Рерашья, уарира!

01. 05. 1999 ш.
Бабышьра

АФСТАА ИЛАФ

Са сцэыршэагоуп, са сзыргагоуп,
Ацъныш имѡа самырхэагоуп,
Ауаатэыѡса сырпырхагоуп –
Сара сзыхэан уи хырхагоуп.

14. 02. 2005 ш.

АЛАФ

Еизыгэдуу айѡызцэа хлафеибыхэара:
Сѡыза гэакъя изыскыз алаф:

Мышэқъар соуп – сара смышэхэысуп,
Аеадхэысқэа сыреадхэысуп,
Усс икоу зегь сара исусуп,
Ахалалрагь сыламысуп.

Сѡыза гэакъя сара исзыкыз атак:

Амаамын – хара хмаамына,
Анышэ итцызхуа ахазына,
Исзукыз ажэақэа зегь мцроуп,
Узёу аусқэагьы мцоуроуп.
Усыцрызаа уара агэыга,
Ухы ианыскъяанза унышэ жыга!

01. 2008 ш.
Акэа

■ Афелетонқәа ■

ТАҒЪЗАА РЕФИР

Зшьапы аҕазыршәыз аҕазара –
Ххәынтқарра амчрақәа рмардуан, –
Хоҕъандураа рхыцхьазара
Иаздырхар ргәы иауам...

Уа еибацшаан «намга-нагаа»,
Еиҕыркааит «кәыгараа» р-Ефир,
Ирхакнахау рыцшандага
Ирхагьежьюеит: афыр-фыр!

Иехырцәажәоит иаакәымтцзакәа,
Ажәа ҕыцқәа аагауа.
Ицъашьатәзами, имыззакәа,
Иахьеикәхаз ацсуабжь игауа?

Ицәажәароуп, нас, анцәа икынтәи, –
Ирықәшәеит ирдыруа абилет!
Ирхәоит ишьтрақәлан ирхәац – ҕынтәны –
Урт еицәажәоит: «тет-а-тет!»

Итәыму ажәакәа – мачхәума,
Уасны ихҕылаала ажәар!
Ацсуа бызшәа: «Ма иахтаума?»
«Иалырхузеи уи аҕар?»

«Глобалроуп икоу иахья хеыхгас,
Уаха акгы – ихэеит азэ дахьтээз.
«Либералроуп» – ххеикэырхага,
Ха хзыхьчо – ихэеит уи ифатээз...

– Ишэхэо башоуп! «Демократроуп»,
Ха хашьтызхуа, – ихэеит еазэы.
– Капиталроуп, биурократроуп! –
Хабакылсуеи, нас, уатцэы?..

«Аргамаа» реишэа-гьежэ еимаркуеит,
Азэ иихэо еазэы иахэзом, –
Еифеызкааз лакэзар – илкэоит «лмаркер»,
Лацхья азэ дцэажэар калазом...

Ихьяалкуазшэа цьюуки рмаршэа,
Цьюукгы реицэгэыршра леазкы,
«Новый день» хэа жэак ныбжьаршэшэа,
Цэык рылалцоит еа цьюуки.

Ха хполитикцэақэак ракэзар,
Реиха еилызкаауа «дмизац»...
Илабфеабамкэан – еигын лакэзар! –
Ас еипш икоу, са исымбац.

«Толерантность – молерантность»,
«Многовекторность...» ухэа,
Иахьынтэарго ма иахдырбандаз,
Атэым терминқэа – еизыхэхэа...

Цитатала еикэшэоуп, ифашьом!
Апрограма ықэха ицоит...

Анхаф рыцқа ацэагэашья
Телевизорла идырцоит...

Ари аргамоуп, сызёу «Аргама»,
Тагъзаа р-«Аргама» – Аефир,
Икнахау рыцшандага жэбама?
Ирхагьежьюеит – афыр-фыр!..

02. 2008 ш.

АЛАЦШХЫРЦАГА

*(Акэа амфадуқэа реиладарақэа рёы
идыргылақэаз арекламатэ банерқэа ирызкны)*

Абан иахьгылоу амфа нагаф
Алацшхырцага – аекран –
Ауаа рекламала рныртэага,
«Ахгьы иқэтэалоит акэраан»,

Уи афэпхья ашьякауаа
Амфа еихыртэоит, иццакуеит,
Аха рылацш зкыдхалаз
Алацшхырцага ихнакуеит:

Ауардын⁵ ацскы зку ракэзар
Рылацш кыдхалт аекран:
Ухатцоуп улацш узрыкэгозар
Асекс иазгагоу реинираан!

Ақытакынтэи рхэыцқэа рыма
Амфа еихыртэоит уа хэсақэак,

Аха абар хекран «хазына»
Рылацш хнахит ахэыцқәа:

Қәыцьмажәк ыџуа жьацсыжәк иашьтоуп,
Абар иахьзоит, абар иакуеит! –
Ахэыцқәа еихьртцәоз амџа рхаштын,
Рылацш – ирбо ихнакуеит.

Игылоуп уа ашкол хазына,
Ҳхэыцқәа иахьыртцәо ацара,
Асфетофоргы дара рзын ауп
Изгылоу – ироурц нагзара.

Аха игылоу уа имацәысха
Рыла ихысло аекран,
Иаршәазызоит ахэыцқәа рыцқәа:
«Ҳаикәырха!» – лызфьиртуеит ран.

Ицарархагоу ареклама,
Ҳәса кьантазқәак дырбауа,
Рымџа иахнаркьоит аргама –
– Ауардын иашьуеит ауаа!

Аекран зыргылаз ракәзар
Ҳьаак рымам – қяф руеит,
Ҳырба-хырәхәаган икацазар,
Ари зызбаз – рыхшыџа цыруеит!

12. 2014 ш.
Акәа

■ Ажәамана ■

АБГАДУ АУАСИАТ
АБГАҚӘА РАХЬ АХЫ РХАНЫ

Иаасыдгылеит, дадраа, саамта, агәра жәга,
Сшәыцәцагәышьоит «ишышәтахзам» – са избоит:
Доусы ишәтәу саныцслак шәмеисыкәа ижәга,
Шәанеибафа, ижәдыр, уажәы-уажә сыжәбалоит.

Абжәагажәак шәасхәоит, дадраа, шәаазырфы!
Қәыцьмахан ду ахәатәы «нашәыгзала»,
Аха ижәдыруаз ишәгәаласыршәап азәырфы
Қәфла иқәыз цгәабағьк «зуалцшьа» нагзауа:

Цгәабағьк енак ахәынац азымкуа амчкәа цеит,
Иаалаган ичмазафызшәа канатцеит:
«Сыцсацсамтаз сгәы сырдап» хәа иназхәыцт,
«Хәынацс икоу зегь еизызгап» хәа иаахәыцт,

«Смаҫа Цдис хәыч ара уааишь!» хәа аафәнатит,
Цдис хәыч ааины афәпхәа инеихырхәеит абду:
«Сзырыфәуеит, исахә уа иутаху Даду,
Исыдутац са сзы изакәануп с-Бабаду!»

«Ишубо, смоҫа, сымчкәа сылзааит, уа уабду,
Сгәы баапсхеит – азәы симбакәангы сыцсыр,
Ихьмызгуп са сзыхәан, дукәыхшоуп, Даду,
Уца, ахәынацкәа ацсра сшафәу дырдыр!»

Исызрахэа: «Сабду ажэа шэыннатцоит –
Ацсымтаз иадамхаргыы шэыла интацшыр,
Атамзаара ажэа шэфеацхэа ишьтанатцоит –
Иатахуп агэы ртынчны иныкэианы ицсыр».

Ажэа ѿбамтэкэа тцис хэыч ѿықэтцэианы ицеит –
Ахэынацкэа рхэынтқарра ақынза иназеит,
Уа иахьнеиз хэычи-дуи зегь еизеит –
Абду ақынтэи тцис иауалцшыаз нанагзеит:

Ари заҳаз ахэынацкэа зегь иеилакыуа
Реааидыркылан аилацэажэара қартцеит,
Уақа ирылаз хэынац быргк, зшыапы цыркыуаз,
Агэ иаанагоз ала ажэахэ қанатцеит:

«Уи ацгэабағь ажэа хастцом – иззазом,
Ишэтахызар шэарт ишышэызбуа иқашэца,
Сара сакэзар ицсытцэкьазаргыы сцазом –
Шэзықэшэо жэбап са схэатэы хамтцакэа шэанца!»

Даеа хэынацкык аарылтын ус ахэеит:
«Уара ухэынацлыгуп, зыгага иацэшэо,
Сара излазбо ала ацгэабағь шыта ицсхэеит,
Хазхара ҳахыччап уи зыцсы зыхшэо».

Ражэа ѿбамтэкэа хэычи-дуи зегь еихеит –
Ахэынац бырг рацхэа ицэажэаз уа иаанхеит –
Егырт зегь шхэыцыз «ха ҳацгэабағь» ашта инталт,
«Ачымазаѿбацэа» аддыхэа хыхь иѿхалт.

Тцис хэыч ашэкэа аартны асасцэа инарцылт,
Урт зегь адрухэа аѿнутцқа инеигэеит,

Уи акэхейт – ашэкэа нытцарбаќа иадыркит –
Ацгэабагъ мчалазамшэа зны ахы днарбеит.

Нас иаразнак, ргэыреанзамкэа, абжыы тнагеит,
Ашьапхыцкэеи анапхыцкэеи гэгэа иакъейт –
Ахэынапкэа цыххаа-жыыххаа уа иагеит –
Ацгэы аеанаќыоз машэыршэа ашэкэа ааимќъейт.

Уи аимќъара хэынап хэычык апсанаргеит –
Ари збаз ахэынап бырг-цыркъ ус ахэейт:
«Зыгэра жэгаз шэага шэа шэкэакэаса шэагеит –
Ари нахыс рыгэра умган цгэи, бгеи, ахэеи!»

Қэыцьмахан апышэа змоу гыгшэыгны инхеит –
Апстэкэа зегъ хатцэкъа изныкымкэа иажбахъейт,
Ахы иархэан атыц татагъ агахъейт,
Ишнеи-шнеиуаз ачархэарагъ азнаухъейт.

Бгалац акэзар «ќэыгас» иамоу хтаацэара
Қэыцьмахан иейтцамкэа аус мѡацпагнагахъейт –
‘Еырцсы ќатцо идэықэуп хааттракэа тжаауа,
Хтаацэара анеибанарфозгы аабахъейт.

Сышырбжыаќазоз урт схапыцкэа зегъ сырхеит,
Шэа сышшэылабжыоз хапыц затцэык стынхеит –
Сымчкэа зегъ кацсан са сиарта затцэ санхеит –
Цъанатхозар сажэра амѡахъ схы сырхеит.

Икоуп хабгатэарта ыкэзаар зтахкэоу,
«Хара хнаѡсан уаѡ дќамлароуп» хэа зхэакэо –
Иапырхагоу хабгаускэа рызхара,
Сыбгалацраа шэтцарадырра азырхара.

Уи азоуп сызшәылабжьогы: шәыццакны
Иеизыжәгахыоу шәхача-мача шәхы иашәырхә,
Ахәа шәхытңны абгадукәа рахь шәцаны
Итцарадырроу аршахатгакәа аашәрых!

Мрагылара адәыбгакәа шәырәагыл,
Аәаца рәазтцәо хтоурых лыхкәа рәашәыргыл,
Ишәымазкуа шәтәы-шәымаа шәрыграгыл,
Шәа шәызхылтцшьттроу абгадураа рацхәа шәгыл!

Зны-зынлагы сышәхашәмырштлан Шәыбгаду –
Цхәагылафыс ишәыцхәазоз – шәцатцаду,
Хадгыл бзиахә дықәзмыргылоз Хоцьанду,
Шәара шәзы зыцсы иаеиғзоз шәашәаду!

17. 04. 2005 ш.

■ Алақәқәа ■

ХӘЫНЦӘРАЦШЬАА РҢОУРЫХ

(Аңсуа лакә иаҕырҕины)

Иалпраан ашыжътәи ашәапшь
Махәык иаақәтәеит ахәынтәрапшь,
Нас инықәпраан ичырчыруа
Сааигәа иааит аҕеырдыруа.

Сыргачамкны зхы сзырдыруаз
Зтаарак астеит сазыгәдууа:
– Ахәынтәрапшь хәыч, ахәынтәрапшь
Ианызтада ухәда атәапшь!?

– Ацхынра ааир нақ ианытцуеит,
Азынра ааир еитацәырцуеит,
Иабантәааугеи уи ашәыга
Иалухыма ашьамашәыга?
Мамзаргы уеушьырц утахызма,
Ухәда ахәызба атцушьызма!?

Са сызтаара уи иахазаап
Атакгы абас иқанатцазаап:

– Зны сасра истааит Трапшьаа:–
– Уа мшыбзиақәа Хәынтәрапшьаа!–

– Шəымџахытц, абзиара збаша,
Ашта шџтала зыххь згаша!...

«Раџџа сыпхашьеит» – аасгџахэын:
Сгџылаџџа рџы шылак псахны
Ачеиџьыка рыдызгалап,
Псыуа џасла исыдыскылап...

Аха иубар иааг ашыла –
Исмоут – сгџылаџџа еидашшылоит.

Ахьымзџ згазаап, сарпџхашьџазаап –
Аџџазаарагь сгџы ахнаршџџазаап:

Аџны сनावалт ашьџахьала,
Сыхџџа иатџсырхаз са схала
Хџызба џагџызаап, зџызшьуаз зхала,
Уи ауп ашьа аџыџ занхала, –

Аџхынра ааир изаныџџа,
Азынра ааир еиџазџџыртџа.

08. 2010 ш.

Пшьаџ

АџЬМЕИ АУАСЕИ

џџнак ауаса иџан ажра ианахыџџоз
Акъаџџа ианџџаха ашьџахь џаџшьџа ихнатызаап.
Ари збаз аџьма уаџа игылаз икаџџа-каџџо
Акъырџырџџа ауаса иџаз иахыџџазаап.

Узырыччазеи хэа уи ацьма цьоук аназцаа:
Сышцамыччо, шэанацъалбеит, ассир збазар,
Ауаса ацхашьара ахьяапшыз икъантазза,
Ицъашьатэыми, шэзымыччазеи шэаргы
ижэбазар?!

Уаќа игылаз аеы ацьма ианахэазаап:
Уара знык ауп ауаса ацхашьара анубаз,
Ухата уакэзар уаагылазар уќантазза,
Ушьтахь хтны уахьхалоу, ихэа иухыччан иубаз!

01. 2006 ш.

АЦӘ ААШЬА

Ацә аашья цяхкып хэа иалагазаап иртаххан,
Аха уи ахьгылаз ус ахәеит:
Ахш змырхуа ажә царкуа жэбахьома ахаан?!
Са сжәуп, Анцәа шәицәшәа хэа ихәхәеит.

Ус анакәха, аныга аажәг иаххьап рхәан иеихеит,
Ацә аашья ахьгылаз ахы ааќеит:
Шыылақәа аахтны шәфасыхәапш ахәан аеарххеит –
Ишәымбазо сышцәу хэа агәашә интќеит.

01. 2006 ш.

■ А поема ■

ҲЛАХЪЫНЦА

(Атоурыхтә поема)

Ауафытәыфса адунеи дзыкәу
Ихәартбу кайтарц азоуп,
Анцәа дузза уи дзыкнықәуа
ИҶапхәа дыцқьазазароуп.

Ихылтцшьтра, ижәлар, имилат, ижәла,
Игәы аартны ирызтазароуп,
Илшо ала дмаашья дөыжәла,
Уи урт дырматцуфызароуп.

Ҳшамкәан ҳазшаз адгьыл иитаз,
Уи ицсы агразароуп.
Ацстазаара ақәитра шиитаз,
Бзанцы ихамыштүазароуп.

Са исапу ацәафа ала
Ус бзиақ сырҶиар стахуп,
Акәымзаргьы иажәеинраалоу
Уи сара исҶахәахәуп:

Са с-Аполлоным, Ҷыц иззааиз
Музак сиеиуазам зынза,

Сыгәтыха сәарцазоуп сыззааиз,
Платонрагь сашьтам сыгекынтца.

Уахгы җынгы сызмыртынчуа,
Сызмыртәогы даеакуп:
Сыжәлар рзыхәан Амәа итынчу
Ауп са схәыцрақәа зызку.

Җа иҗахтысхьоу, җа җазнысхьоу,
Иахья иаҗпеицшазгы разкыс.
Иеиҗарцшуазар җа җзыхтысхьоу,
Сгәы артынчуам Анцәа иныс!

Итәаны ирымбаз сиоызам,
Са сыздыруагь рацәафуп,
Җлахьынтца иазкны кыр зфызар,
Иацхьо ишәасхәоит: Иҗабуп!

Ажәа ахы умхәакәа атцыхәа
Иутаххаргы иузхәазом,
Җлахьынтцамәа ахи атцыхәеи
Умхәакәа лкаак кауцар аузом.

«Ажәла бзиа» хәа анырхәоз,
Зегь еидгәала иузхәазомызт.
Хыбаф-хшыфла урт ирхыхәхәоз
Ракәын ажәла цхяҗа изгоз.

Избан акәзар, ажәла җеигы
Хәацсак даламшәар аузом,
Ихыбаф ахацәа рнафсгы,
Гәлымфык дзымҗиарц калазом.

Иҕан амцақьоуқьад иеицшыз
Сыжәла аҕынғы аҕацәа,
Аибашьраан Абрскьыл иеицшыз,
Иқәызмыргылоз аҕацәа.

Аха диихуан даеа мыхьтәкғы,
Иацәшәоз зыгага зынза,
Ажәла ахьз-ацша дагәыхьны
Баша ихәлаз дыббаза.

Леван аџбатәи⁶ иџагылаз
Ацсуаа анықәпоз ишәазаз,
Шьтахьҕка дыџны ихы анигоз
Цьыҕәмыр дшырыз зымбазас.

Ажәлар бзиахә Нартаа ракәзар,
Уртғы ирылан хәапсақәак,
Аха Нартаа рыхьз-рыцша акәзар –
Ахацәа инрыжыит шьтра гәгәакәак.

Жәлар хәычума, жәлар дуума,
Еилыхрак рымазам – азә роуп,
Җазшаз илыпха анумам
Адуinei уанызааит ауп.

* * *

Кавказ зтатцдәышьттроу ажәларқәа,
Кәрала ижәйтәзоу хәа ипхьазоуп –
Ацсуа, адыга, авайнах жәларқәа,
Иеишыцәам хәа рхызхәаауа дгазоуп.

Мамзарғы урт дрыцашьыцуеит
Азыхәан ауп дагызыцәгәышуа,

Ацсабара арака ишәтыцуеит,
Уи ауп ицсымтәра зызгәышыуа.

Кавказ амҕақыра дузза –
Мрагылара – Мраташәа
Ладеи – ҕадеи ркалтқәа рқынза,
Инхон таацәак реицш рхәоу еиқәшәа.

Аха рыцхарас икалаз –
Атоурых атәы канатцеит:
Атәым жәларқәа иргәылалаз
Ихарбгъар ишьтанатцеит:

Аублаа гәакқәа рлахьынца акәзар,
Ишықәзааз хдыргәышьоит зегъы –
Инхаз атыцхьызқәа ракәымзар,
Цсызхоу днымхазеит уеизгъы.

Ацәхәыра иқәыз ауаа млашьқәа
Иаакәыршаны инхауаз,
Кавказ иагәйдлеит ацсыцәгьақәа
Ицхамшьо имыршәа-мырхауа.

Агәхәы апстәы дшаҕызахо
Еилкаау усуп зегъы рзы,
Иара иеицшу дшырҕызахо –
Рыҕеидыркылогъы хазы.

Кавказ ажәлар жәйтәнәтә аахыс
Ирыхтыргахьоу зегь ххәар,
Ицәаушьартә икоуп убри аахыс
Имызқәа иахьеиқәхаз рхабар!

* * *

Ахьетцәа⁷ ракәзар рацхьа ижәылаз,
Хатаа⁸ ртәыла зегъы ргеит.
Мшатарала арт икәылаз,
Рықалақьқәа зегъ дрыбгеит.

Ркультура зегъ еилацыххаа,
Рбызшәа дырзырцгъы рызбеит,
Аха икшаз анцәаныха
Хатаа рыбызшәа еикәнархеит.

Уи еикәхашьас иауз ххәозар –
Хетаа ирылатцәеит рбызшәа,
Мач-сач хетаа рыхьз мгозар,
Иртынхеит хатаа ртызшәа.

Мрагыларатә Амшын Еикәа
Аган зегъы апшахәа,
Ускан икәынхоз ажәларқәа,
Ацсуа-дығацәа ирхәаан.

Урт ижәытәзоу ркультура
Ашьтамтақәа рацәазоуп.
Амшын Еикәа амҕахакыра
Зегъы⁹ ртәын хәа ицхьазоуп.

Жәытәнәтә аахыс ари адгьыл,
Ацсуа-адығаа иртатцгәуп,
Ажәытә тыцхьызқәа зегъ надкыл,
Зызбахә хамоу рыхьз ахуп.

Уи цыргашья, ма еитцакьяшья
Змам царала еикәыршәоуп,

Ахытцхыртақәа ҳамфашьо
Ажәытә тәахыртақәа рҕы¹⁰ ишьтоуп.

Дара ажәларқәа ракәзаргы,
Рбызшәа мызит, рхата еибгоуп,
Уаҕеимшхара иакәшәазаргы
Хазшаз еикәирхаз руахтоуп.

* * *

Хазлацәажәоз азырхакәа,
Даеа қылафцәак еихеит –
Ах Саргон¹¹ зыцшрак камтакәа,
Акашкцәа¹² ықәихырц дыкшеит.

Уи дыехәоит, дыехәоит каламла:
«Ацсуа-адыгаа нсыртәазеит»,
Аха излаабо урт дауышла,
Игәытқәа-цсытқәа имцазеит.

Тоурыхтцаафцәақәак ирхаштит,
Хатаа рашьцәа шынхауаз,
Амшын Еикәа апшаҳәа интаршәны
Кавказ зеггы штдыртәауаз.

Кашка-абешлаа мацк ицхьатцзар,
Рыцсадгьыл кажьны имцазеит –
Рашьцәа рышқа урт нхьатцзар,
Тоурыхла митә камлазеит.

* * *

Зызбахә ҳамоу уи азхозма –
Даеа рыцҳарак калейт:

Цьами-урыми рыцсы тәуазма
Ҳадгьыл ашқа рхы дырхеит.

Амитә иақәшәаз ацсуа-адығаа –
Колхаа рабцъарқәа дырхеит.
Аға хәымга дцыххаа-жьыххаа
Дықәырцарцгьы рәаздырхеит.

Мрагыларантә ақартвел уаа,
Ацъамқәа ирыдгылан иеихеит,
Ачархәара уажә ирбазма,–
Ацсуаа рыдгьылқәа ргәацхеит.

«Ихацәнымхо» ианаҳәаччоз,
Ацъамқәа рәацхьа иқьақьон.
Рәыргызмалны рхы-ргәы итаччо,
Итацәуаз ҳадгьыл ахь иааскьон...

Иабанза рылшоз рымч зқәымхоз
Ирәагылан рабашьра –
Инрыжьыр акәхеит ианамыхәа,
Ацсуа-адығаа рыдгьылшьтра

Фасис¹³ арғара ацшаҳәанза
Колхида¹⁴ адгьылқәа ргахьан.
Ақартвелцәа иаҳәаччоз уаанза
«Аколхқәа» рыхъзхалт уа инхан.

Ацсуаа раҳ ду – рхыбаә Ҳаитгьы¹⁵
Кәығак иакәын оумашәа,
Амчра змаз еллинаа рахьгьы,
Атынчра бжьейтцейт – ахькәыршәа.

Аибашьра атыхэтэа аанкылан,
Ацъамқэа ирылымшеит акгы.
Ахэаа ахытпрагь иашьтаз хыла,
Арахь дзахымсзеит уаха азэгьы.

Еллинаа ракэзар ацсуаа ирнаалан,
Аилахэхэхэтра еиҕкаахеит.
Рцъармыкықэа еинтэылан –
Атитэ, аахэтэ рацэахеит.

Аизхазыгъара абзоурала
Ақалақкқэа арақа иҕеиеит.
Ақазарагы қәҕиарала,
Хаз культураны икаччеит.

* * *

Аха иаахит римаа раамта,
Митридатгы¹⁶ дҕахэтэхеит,
Адуinei жэлар псгаха рымто
Ала иаапкыз еипш деихеит.

Ахэынтқаррақэа зегь ццышэтэны,
Амца рыжэтцаны ибылуа,
Уи уафцсык дызмыхэо мыхьтэны
Даакэлеит ацэагь еипш дбыффуа.

Атоурыхтцаафцэа ирбартоуп
Уи игыгшэыгра иатынхаз –
Ибылны иқэйтцаз ашэахстоуп
Атоурыхгы иазынхаз.

Ацсуаа аганахь иаунхахуаз
Зықалақкқэа зегь рыбгаз.

Ашьяартцэыра иауацэцахуаз –
Ипсы тахозма зыбжы газ?!

Ахамыштыхэцэгъара зыхтызгаз,
Ацсуаа абартқэагъ ирцэынхеит.
Сасрыкэа ажэван амца ацэызгаз,
Ихылтцшьтра рхэыштаара нкацхеит.

* * *

Аха ақырсианцэа рцбарқэа
Рхарззала иаархацеит:
«Ишэыцсахроуп шэдин ацсарқэа»,
Рхэан рыкытацқэа кны иаатэеит.

Ацсуаа рыцшыа тыцқэа цыххаа
Ақырсиан уахэамақэа дыргылт,
Кананит¹⁷ ацсар днарцыххан:
«Шэа шэқырсианқэоуп» хэа днагылт.

Ари захаз ирзычхауазма,
Рдин карыжбуазма?! Ихэхэеит,
Кананит дрымшыыр ауазма?
Ашья кашит – ахахэ ианхеит.

Аха амч ду змаз адин ғыц,
Ацсуаа иныкэрымгар камлеит –
Рдин инавагылт адин ғыц,
Еицырзеипцшеит: – ус калеит.

* * *

Аамта цон, Ацсха Леонгы
Кавказ азыбжак дахан,

Аха ицсы цэгъахан арапгъы,
Ацсны дажэлеит итаххан.

Зны лада Қырттэыла ирыцкъеит,
Нас Ацсныка ихы ирхеит.
Ақыртқәа рах дшъамхытцархатцәкъеит:
Ацсныка дыот, ицсы еикәирхеит.

Тцәа змамыз арапцәа рыр рапыза,
«Мурван-адагәа» хәа изышьтаз,
Ацсны дажэлеит ир драпыза,
Ихәтазгъы иауит уи дзышьтаз:

Зназы ир Ацсар ианрыкәша,
Аиааира игазшәа игәы иабеит,
Аха нартаа рхылтц даныкша,
Ихы анхитцәазгъы рымбеит.

Зпыза дзыцхаз ршьамхы реартеит,
Игәыткъа-цсыткъа иот шытахъка.
Леон «исасцәа» ґа иртеит:
«Қырттэыла га, узакәан хзыцка».

Зызбахә хамаз «Мурван-адагәа»
Изишьтаз «Дагәа» хәа хәатәуп:
Илымха иагмызт, аха ддагәан
Ианихәоз: «ахәыцқәа хьчатәуп!».

Ауаа аналаибылуаз амца,
Ақыр-қырхәа уи дыччон.
Ианиргәакуаз урт атзамцаґ,
Дгәыргъон, крыфо-крыжәуа дчон.

Ҳазшаз дузза зылпқа ҳауша,
Мурван игыгшэыгра ибеит.
Ацсуа ииқъаз аса шиашо
Ихы хнакэыцэаартэ еипш избеит.

Византиаа римператор
Ацсуаа риааира ахэ ишьеит:
«Сидныхэалан ацхяхэ истар,
Ацсха иқэнагоуп» – избеит.

Ақыртцэа раҳ Арчил днаипхъан
Аимператор – Константин:
«Леон иатэасшьоит» ҳэа дхырхэан –
Ахьтэы гэыргын аатиын.

Ацсуа ҳэынтқарра уи аамтаз
Амехакыра даара итбаан –
Ахьтхыртақэа ирхэамтан
Атоурых ашэқэы иарбан:

Кьалашэыр агаға интарсны,
Егры ахықэанза иназон.
Абаагэара Ацсны иалсны –
Уи иауалпшьаз наназон.

Абаагэара – Ацсуаа ргэара,
Кьалашэыртэи абаа ду,
Шэышықэсала ацсеивгара,
Рызтоз ҳаибашьцэа рыон ду.

Иара иахтнамгац иарбан хтысқэоу,
Жэытэнатэ аахыс инаркны,

Зхы ақэзымтцац иарбан мѳасцѳоу,
Уи ахѳаакѳа еимакны?!

Аха инхеит – иеикѳехеит имызкѳа
Ари абааш ду ацацѳа,
Иахѳа уажѳраанза ахѳыз мырзкѳа,
Ирыгѳтылак иааргеит анхацѳа.

Ацсынтѳыла агѳеиѳшара,
Ааннакылоит уи хазы.
Хазкѳыхшаша хѳхѳз-хѳлшара,
Уи гѳадуруп хѳра хѳзы.

* * *

Аамѳа цоит, ицоит инѳасуам,
Аѳоурых атѳы канатцоит.
Ахѳынѳқаррагѳ баша имѳасуам,
Аха ишнеиуа икѳаратцоит:

Аѳыхѳтѳантѳи Ацсѳа ихылѳцшѳѳра
Иацызѳашаз дѳамлазеит –
Иацызѳашаз ахѳра ахылѳцшѳѳра
Дѳырѳуа цамзар уѳ дмизеит.

Убри алагѳ ахѳынѳқарра
Иазыѳшызаан лахѳынѳѳас –
Хѳыбаѳ цсахны цѳоук мақаруа,
Ахѳра Қартѳка иргеит имѳѳарс.

Уажѳ иаабама ақартѳвелқѳа
Рчархѳѳара аказшѳык

Еимак-еиҕакуа аҕэынтқарқэа –
Ацсны иартеит даеа моак.

Уи ацсныжэлар еиднакылеит:
Аиҕагыларахь иеихеит –
Ақыртүа дахеит, Қартқа днахеит –
Иқалақь хада еиқэхеит.

Ацсуа хылтцшьтрақэа рееибыртан,
Рхэынтқарра еиқэдырхеит –
Егры инхықэкны нақ инрытан
Ацсны ахэаа шыақэдырхеит.

Аха Дадияни¹⁸ иеырцэгьа
Ацсны згоит хэа дааецынгылт –
Ха хбаагэара ақынза ацсыцэгьа
Ирбцъар иманы даатгылт.

Уи агызмал иеникылеит,
Ацсуаа ирлеишэақэаз баны.
Амҕелых хьчартақэагы иргылеит
Ихэаа азааигэара дшэаны.

Ацсар дэықэлеит – аға игэйдлеит,
Агырқэа зегь уа ирыцкьеит.
Рымҕелых гэарагы цыххаа иалгеит,
Леван ир зегь рыцсақьеит.

Дшырыцкьатцэкьоз уи ианиба,
Ацсуаа рғапхьа даақьақьеит.
Дырнышэартэ еипш амға ангэеиҕа,
Ирахэ-ишэахэ ршьа кақьеит.

Цсыуак избэхэ рлымха итасыр,
Игэыткыа-цсыткыаха икалон,
Рааигэа-сигэа цстэык мфасыр,
Рыгагатцэкыа иаршэалон.

* * *

«Злыцха хауша ихатэеишьбазаап
Цсеивгарак» хэа ацсуаа гэыгт,
Аха рылахь ус ианызаап:
Иаарызцэырцит эа дамыгк:

Реиқэа хытбаақэа иртацало,
Рыканцэақэа рыма изхыгт.
Ацсылманра рыдырцало,
Анамыс зынзаск ирцэыгт.

Аурыс иакэзар фадэхьала,
Кавказ дажэлеит иниртэарц.
Амитэ иакэшэаз рымч еидгала,
Ирфэагылт рхы рыхьчарц.

Агеи ашьхеи зегь мацэысуан,
Мамеиқэаран ирхацаз.
Нак-аак абзарбзанқэа хысуан,
Ажэлар гэакуан ибжэахаз.

Мрагылара инхоз ракэзар,
Урт зышыцылахьаз кэртцон,
Ажэлар ықэзаар дгьылк тацэуазар
Иазыцшын – ацшыхэра цон.

Аурыс идгылан иеиҕыркааит,
Хаз ақыртқәа рбаталион,
Кавказ ажәларқәагь иеилыркааит
Ақыртқәа шчархәацәаз рбон.

Аха ирылшагәышььоз, рыцха,
Изықәшәашаз лахьынтдан, –
Ажәлар ықәзааит, ажәлар рыцхахт,
Ихдыртцәаз амшын ихтдан.

Уарла-шәарла иацәынхазгы,
Хытцакыртада инхеит.
Иртәыртәыртц адгьыл итацәхазгы,
Ҷагаҕкьякыараа¹⁹ еихеит.

Иқяацтартәит Апсны рыцха –
Ала кыууа атыц ианхеит,
Алыцәхақәа хадгьыл иацхан,
Уаха-саха еимҕдырххеит.

* * *

Инхаз ацсуаа ашьха рҕартеит,
Ага атәым милаҕ иркит.
Рцыхәтәа шықәзаауаз ангәарта,
Рҕеидыркылан ацсуаа қәит.

Дыдрыцшь ныха иамтцаныхәеит,
Елырныха иашьапкит, –
Амчра зымчу урт зызихәаз
Дақәшахатхеит – мап имкит.

Ажәлар зықәшәаз арыцҳара
Икапант, ишәеит, изеит –
Ацсны зташәаз залымдаран
Изхароу ирзымгартә еицш избеит.

Ахдырра ритан ахақәитраз
Ажәлар рееидкылан иқәцеит –
Аҳратәра зкыз – амал иақәитыз
Ртцыхәтәа цтәеит – рыхқәа хдырцеит.

Ацсуа жәлар еиташьақәгылеит
Ихьыцшым рхәынтқаррагь
шьақәдыргәгәеит,
Иақәитү амфа ґа инангылеит,
Уамашәатцәкьа рыґедыргәгәеит.

Ауаф бзиа дагьугәылаз,
Дагьуґыыз, дагьуағаз,
Аха рылахь уаҳа анзамаз,
Дґамлазеит зыгәра гахаз.

Зызбахә ххәац ақыртуа – хгәыла
Дааҳағрымзаазеит зынзаск:
Сталин, Бериа ргыгцәа ргылан
Ацсуаа ықәырцалт ицҳарс.

Хазы ртоурыхтцааґцәа ракәзар,
Мцымзар иашак рымхәазеит.
Ацсны атоурых еиларымгазар,
Иказ шыказ ртәахзеит.

Иосиф Сталин амшын дхылан,
Атуцьарцэа рмал згоз.
Атеррористцэа драпхьагылан,
Ауаа кэыгақэа нзырцэоз.

Асовет хэынтқарра дузза,
Иеырбаба днахатэеит.
Иара уи акэхеит ажэлар ырзуа,
Амамеикэара рхаирцеит.

Ажэлар мацқэа рлахьынтцакэзар,
Зныккьарала уи избеит.
Ажэлар дуқэа ирылазџамзар,
Иуазма, ирылазыртэ ишеит:

Адсынтэылеи адсуааи ракэзар,
Ақыртцэа рнапаџы икайтцеит.
Адуinei зынза ианызаарц
Рбызшэабжыы мгаларц избеит.

Адсынтэыла ахи атцыхэеи,
Адсуа школқэа зегь аркын,
Азхаратэ ханқэа рхы ирзамырхэо
Ақыртүазхарақэа ирызкын.

Адсуа қытақэарџ ашколқэа,
Қыртүа цартаны икарцеит.
Адсуа ртаџцэа тыц рмоукэа,
Усурада иаанхазеит.

Ацарадыррақэа ирызкказаз
Адсуа тцеицэа ндыртэазеит,

Ацсуа хэынтқарра мғәацарцаз
Ағар игылаз хдыртәазеит.

Егры нхытцынтә тцәа змамала.
‘Еагағкәақьараа аауан,
Рымағәажәқәа рхарыззала,
Ацсуа қытақәа дыртәуан.

Урт аауан, иаауан интәоомызт,
Жәтәартак ыкамкәа ирkit,
Ацсуа тыпхыызқәа рзыхгомызт –
Қыртбызшәала ахьзқәа ғекит.

Сыжәлар гәакқәа – лахынтацәғьа,
Еитарызцәыртцит акаамет.
Рымч змырхоз исуаз ацшацәғьа
Ықәызгашазғы камлеит.

Аха хшамкәа ҳа Ҳазшазғы,
Баша дтәамызт – дазыпшын,
Ацәғьа зыршоз ирыхәтазғы,
Иакәшәарц иқәирст афыртын:

Итцысит жәларык рыгәтыха,
Ргәакра амч хышхытәа ихытцт.
Агәнаҳа кәзтцоз дапыххаа
Дықәызташаз амчқәағь цәыртцт:

Рыгчара хыжжит Кавказаа
Ацсуаа ррыцқара баны,
Игылт адығаа, хашьцәа абазаа,
Аваинахцәа рацәафны –

Ашьха ихытцын иааит Ацсныĕа,
Аилацѣажѣара картцеит:
«Иазхоуп ақыртуа уахьынзаныĕаз,
Уѣаанкыл!» – Ацѣаражѣѣа цеит.

Аха ма уи дыцхашьозма?!
Ажѣылара иѣазирхиѣит,
Ххыцхьазара иатѣѣишьозма
Итанкѣа иманы деихѣит.

Абжьаĕаа ирыкѣгѣыĕ зѣатѣа зсаз иѣицш
Аѣѣаанырѣѣаа рыгѣра игѣит,
Хгѣыѣѣанзамкѣа акѣытѣгыч иѣицш
Егры дырны цытк дааскѣѣит.

Ацсуаа рбааш ду, абаагѣара
Аѣоурых уалѣшья нанагзеит –
Ацсны атѣѣицѣа рыхьѣагѣара
Амѣра рыма цхьяĕа иѣѣит.

Хаѣа икѣшеит, амаѣѣаз дѣаркит –
Цхья дызѣом, шьѣахьĕа дызѣом,
Геи шьхеи рыгѣѣа уи дыбжьаркит
Ихгы римѣар аузом.

Чарѣѣарала Гагра анига,
Хымш роуп иазаз уи зынза.
Ргенерал дыткѣа данырга,
Шьѣахьĕа дыѣт ишьамхѣа ѣарза.

Ацсуа идгьыл дара рзыѣѣан
Иштѣым дгьылыз рѣѣа ианырт,

Рыцсадгғыл ахь ргәы азыхәан
Ацсны штәымжәәанызгғы рдырт.

Анцәа иритаз ацсуаа рыдгғыл,
Ацсуа ида датахзам,
Ҷамыршьага атәым кыдгыл
Ишқа ацсуа игәы раззам.

Састцас иааиуа згәы рахатны,
Дшаднакыло агәра гоуп.
Ацсуа иашта агәашә иаарту,
Изаарту ашта итало рзоуп.

Аха цәгъашақә имақаруа,
Ҷадгғыл Ҷамазкырц иаауа,
Ирдыруаз Ҷлеишәа Ҷарт ацсаруаа
Хлантцы иштахтцо икәлаауа.

Хыхь еикәыпхъазоуп, ижәдыруеит,
Шақа қәылаөцәа аабахьо,
Ҷныха тыпқәа рцәа ианыруеит,
Аға Ҷашқа ихы анирхо.

Апрыгақәа²⁰ Ҷауа мәала,
Ипылыпылуа хыхь ианхаз,
Иткәацуа бцъарла ажәәан ала,
Ҷандыртцәарцаз ианаххаз,

Ацсуаа ихамазамыз цыыршьон,
Аға дпызыххааша бцъарк,
Ҷара иаххыччон, Ҷара Ҷцъаршьон,
Ҷиеицшныршьалон Ҷара Ҷарк.

Ҳа ҳацрыга урт иабарбоз,
Ажәџан цштәы аеатәнатәуан,
Ргәы тнакьон ақыртцәа ирбоз:
Рыцсцәа рыла рморгқәа тәуан.

Абзарбзанқәа ирылаткәацуаз
Ақыртцәа цыххаа иргауан
Ишәа-зызо шытахька ианхьатцуаз:
«Ваиме, деда!»²¹ хәа ихәхәуан.

Ацсны атцеицәа – нартаа рхылтцшьтра,
Абрскьыл ицыркьацәа,
Ҳгәатца итоуп, иауам иаххаштран
Икам ҳадгьыл ацацәа.

Урт зыкәгылаз адгьыл – ршьам дгьыл
Ргәы архатцон, ргәы былуан,
Ран – рыцсадгьыл рхы рыцсы адкыл
Еибашьуан – аға дбылуан.

Рыхьыз рнымшәазо ҳанналқәа²²
Бзанцы инрыжкит ахьз-ацша,
Зхы-зыцсы азтаз зышьха акалтқәа
Аға дыкәнацкьейт рхыцша.

Егры инаркны Гәымстанза,
Аимҫақыра амца ақуан.
Артцәаа-сыртцәаа – ас ианбанза?
Адгьыл тцәыуон, игәынқьуан.

«Ацәгьа зыршо ацәгьа дама
Ицоит» – усоуп ишану –

Иетаижыт апрыга аргама
Ақыртцэа рцыза – инижыт Ацсны.

Ируаа, ижэлар наӀ инкажыны
Ихы еикэирхеит – дыбналан дцеит,
Забцъар шытазтаз ахэаа инхыжыны –
Харуаа рынамыс картцеит.

Афырхатца Мирод Гэажэба²³
Аибашьраан ихэахъан:
«Аибашьра, сара излазбо,
Бнауафроуп иахэо иахья».

Ари хэмаррам, ари хэмаргам,
Ашьаартцэыра ду катэеит,
Ажэлар ахамыштыхэ ду рхырган
Рыхэра мгъац – ашьа катэеит.

Ахэра гъаргы ашэахста ннажбуеит,
Ишыкоу усоуп атоурых,
Агэафра цэгъа иахзыннажызы,
Хаштра ауам – иаанхоит агэыхь.

* * *

Цьоукы-цьоукы ха хэфоньтца,
Ак камлазшэа ихэыцуа убап.
Жэларык ацсуаа ирзымхэыцкэа,
Егры – нырцэ ицшуа дубап.

Уахь ирымоуп урт адырцэа –
Анкья ирымаз тынхацэас.

Еидызхәалоз аарцәи-нырцәи,
Заа зкыкахш ддырцәахъаз.

Урт роуп иахъа ҳа ххәынтқарраә
Аполитикагъ зызбо,
Ҳаға ихыхны дызлахәмаруа
Атыртышақәа дырбо.

Москва ицаны еибабахуеит,
Қарт уажәы-уажә еиқәшәалоит,
Ҳлахьынтца дара ирызбахуеит,
Ажәлар рмалгыы уа иршоит.

Урт амафия еиқыркааит,
Уатынхала уамашәа,
Ацсны ахәынтқарра тыршәааит –
Ишьтартцеит малда еиқыршәшәа.

Зызбахә сымоу – хоцьандураа –
Аибашьраангыы изохъан:
«Бзыц», адакьяә ауаа ирдыруа
Ирызкны абас еицшгыы схәахъан:

«Уа ихышхытцәан хоцьандураа,
Ҳа ҳафнытқка ирацәаөхеит,
Еимак-еиқакуа ауафдура,
Атыц татақәа ршахьеит.

Ацсны аибашьра анықала
Ахтәацәаггы рацәаөхеит,
Хоцьандураа фарылалан,
Ицәхәы-кьантазза индырхеит.

Рыфны ргэара ианахызаа,
Амлакра рзыкалеит,
Хытдакыртак анырмоуза,
Ақытақәа ирылалеит.

Нхытдаа-хашьцәа ирыцхаршьан
Ацхыраара рзыкартцеит.
Ахәаанхытдаа, абзиара збаша,
Гбала амал рыздәықәырцеит.

Аха рыцхарас икалаз
Хоцъандураа ртәы картцеит,
Издырхуада ишыкалаз,
Агәәкцәа ирымтакәа иршеит.

Ар иршәырцо аматәатцәкья,
Хоцъандураа иршахьеит.
Аибашьыга абцарқәатцәкья,
Рыуаа ирыртан иртәаххьеит!

Рыхәсақәеи рыхшареи ракәзар,
Ацсны иалган иргахьеит.
Аибашьра ашьтахь «изаауазар»,
Заа ртыцқәа дырхиахьеит.

Хоцъандураа ачархәараф,
Ахьыз дукәагь ргахьеит,
Арахь ирутои ацәажәараф –
Ажәала аиааира хдыргахьеит.

Аус шустцәкьоу хәхәацшуазар –
Иреигьу харцарцәа тахеит,

Арахь изхароу урзыпшуазар –
Изхарам рышка аус дырхеит...

Аха мап! О, Хоцьандураа!
Шэарт ишэхарақәоу рацәоуп,
Ирацәафуп шәызәқәоугы здыруа,
Аамта кьаф шәа шәзы иццәоуп.

Ажәлар ачҳара ду рылоуп
Шәгәы шәажьозаргы калап,
Аиааира шырго агәыгра рымоуп,
Иаахынхәыр – шәыхгы лахап.

Уи «сгәы иалсып» Хоцьандураа
Гәымбыл цьбара – сыуаа дураа,
Икам шышәхәо Анцәа идура,
Шәаларыжьып амца адура!»²⁴

Ас анысхәоз амцакыра,
Хантагылаз аамтазоуп.
Жәохәи-жәафи мза хәажәкыра,
Харцарцәа антаҳаз аены ауп.

Ускан иказ хоцьандураа
Роуп ҳазмыхәо иахьагы.
Аха сыжәлар ғыртуам, ғышәтуам!
О, шәабақоу? Шәғых зегы!

Хоцьандураа раамта шааиз,
Рцәа иштытцыз шәымбазо?
Хәга идгыл, иахәагылан,
Хәхьртиуа, шәымбазо?!

Уа тахыла, жәла хцарала
Ахәынтқарра еимыцәтцәо:
Аиха нымхеит, абна нымхеит,
Адгғыл нымхеит, шәымбазо?!

Егры нхытцқа азәгы днымхеит,
Арахь иахьырыз, шәымбазо?!
Урыстәылантә арахь ируа
Нак иахцәырго, шәымбазо?!

Тырқәтәылантәи арахь ирны,
Нак изхырго шәымбазо?!
Җамшын акәзар цсызкгы тамхеит,
Зынза иахьтыршыааз, шәымбазо?!

Ахәынтқарра мчы амазамкәа
Еиҫкаа ахьыкам, шәымбазо?!
Җахәса рыцха зыбҫақәархәан
Цсоу иқәыцсуа, шәымбазо?!

Ахәынтқарра ашәартадара
Знапы иаку шәымбазо?!
Уақа иалоу җамазақәа,
Нак иахьырто шәымбазо?!

МВД хәа акрыкоума –
Ишқәылафцәоу, шәымбазо?!
Амилиция аенышыбжьон
Җахьеилыرخуа, шәымбазо?!

Аусзбарта хәа акрыкоума –
Царархартоуп, шәымбазо?!

Ахэышэтэыртеи ахэыциртеи
Ауаа шыршыа, шэымбазо?!

Атахмадацэеи, ахымхэацэеи
Хырџаа ахырымам, шэымбазо?!
Аџар ракэзар апсшэа рхаштуа,
Иаурысцэахеит, шэымбазо?!

Акультура иахагылоу
Хьаа шрымам, шэымбазо?!
Ашколқэа рџы ашақэ иасуа
Цара шыкам, шэымбазо?!

Еихау атцарайурта акэзар
Иахьеилахаз, шэымбазо?!
Атцарауаа аус рзымуа
Ирфо шрымам, шэымбазо?!

Аихабыра амц хахыржэо
Ишхалахэмаруа, шэымбазо?!
Рхы-ргэы ақэптцэан хџар рэыршыуеит,
Иахынтцэогы, шэымбазо?!

Ахэынтқарра ахыыз ауп хэа
Акагы шыкам, шэымбазо?!
Афырхатца ихыз занаршыо
Дышфырхаттам, шэымбазо?!

Итахазгы шэтцеицэа шракэу,
Баша ишызыз, шэымбазо?!
Иқамтажэхаз хтэыла рыцха
Изтынхазгы, шэымбазо?!

Ацсуара хәа акыказамкәа
Иахықәзаауа, шәымбазо?!
Мрагылара инхо хажәлар
Шагырцәахаз, шәымбазо?!

Мраҭашәара инхо ракәзар
Шоурысцәахаз, шәымбазо?!
Ахәаа ихытц наӀ-аӀк ихажәлеит,
Амацәаз хтаркит, шәымбазо?!

Цсыуа қытақәак хабызшәа
Ахықәмыџуа, шәымбазо?!
Хҭцасқәа кажьны атәым цасқәа
Ахышьҭаххыз, шәымбазо?!

Ауаа гычны рыхә рытныхны
Иахыртиуа, шәымбазо?!
Хәқалақьқәа еилапыххаа
Иахьгәамсамхаз, шәымбазо?!

Атынчра амџа иантәалоу шәрыхәацш
«Веритәи аквартал»²⁵, – шәымбазо?!
Ан ишыцәаз зыцҭа дыргаз
Халџызахеит, шәымбазо?!

Хәычгы дуггы атыша ду
Хашхықәгылоу, шәымбазо?!
Ацла хзықәгылоу амахәҭа
Шхатцахәхцәо, шәымбазо?!

Зымгәацәажәқәа ирызхәыщыз
Ирҕанатцаз, шәымбазо?!

Зыцхашьараггы иазхэыцыз
Иан илзиуз, шэымбазо?!

Ахэса ракэзар ркалт иоахан,
Реахьхыртыз, шэымбазо?!
Арцарцэақэак реиқэа рышьхны
Ха иахьхалоу, шэымбазо?!

Хазтагылаз рхыцхьазара
Иухэаларггы интэазом –
Хоцьандураа роуп изхароу,
Абартқэа зегь – иззазом.

Ачхара акэзар аамтагы ааит –
Ғхэарак змам хэа калазом.
Хоцьандураагы раамта ааин,
Ирыхэтоу иақэымшэар аузом.

Ажэлар, сшэыкэыхшоуп-сшэыызатэуп!
Шэымч иеихау ға мчык збазом –
Уаас шэымшьакэа шэа ишэахратэуа
Рцатца иалаччо изцазом.

Урт зуствэоу – изтцмыхэҳэаршьттроу
Дырмит дуззаггы ихэахьан
Ацэгьа зыршоз рхылтцьштра,
рцылтцьштра,
Лтцшэас ироузггы иоҳьан.²⁶

Ас еипш икоу ицэаңеыгоу,
Тыцс ирмоуроуп Ацсынра.
Зыцсадггыл иахэынацшьыгоу
Изырцеипшымзи ацсра?!

Ха хапсадгьыл ацсабара
Ибзарыбзаруа зхэашьуа.
Иахья хгэаќраќаа зегь зхароу,
Игэыхтэуп зибнаќа ицшуа!

Ажэлар шэгылан шэеидшэымкылар,
Ада псыхэа ќалазом –
«Лахьынтцоуп» хэа уа шэаангылар,
Анцэа дугьы игэапхазом.

Издыруада ажэлар шэааста,
Ха хтоурых иахтнагаќаз.
Ишэхылацшуадаз хазшаз иааста,
Ацшьа ныхаќаа рфы шэанќоуаз?

Даеазэ даины дшэыцхраауама?!
Шэхы шэамыхэар шытахь шэымхьатц,
Мамзаргы хоцьандураа ахьхэуама –
Мап ацэнакуама ацгэы акэац?!

Нартаа аныќэпоз раса тыхны –
Ацсны алахьынтца рчапон,
Ирќьоз аса иртэалыхны,
Изрыжэуа Аинар-жьи ичапон.

Афырхатца Абрскьыл иакэзар,
Ижэлар рзыхэан уи дыќэпоит –
Дахьтаќахэоу дымтэазакэа,
Иќьоит иура агэра игоит:

Ихьыцшыму ахэынтќарра
Шышьаќэгылаз агэра игоит.

Зхы-зыцсы зегь жәлар ишәзызкуа,
Харт ишхамоу агәра игоит.

Зхыбаф хьшәашәоу згәы шахәшахәуа
Харт ишхалоу агәра игоит.
Пхьака ихәыцуа ауаф кәыҕа,
Ха дышхамоу агәра игоит.

Зыцсадгылаз зхы иаеиғзо –
Жәларык шәшыкоу агәра игоит.
Иахцырхагогь дықәзыцкәаша,
Амчра шшәымоу агәра игоит.

Доусы иҕьабаа шмызуа
Хатыр шақәхо агәра игоит.
Шәмал тахаҕа изфо, изырзуа
Шәышрыгәтасуагь агәра игоит.

* * *

Хоңьандураа ықәызгаша,
Хазшаз илыпха агәра згоит.
Ағар игылаз – сызкәыхшаша,
Рынасыцгы агәра згоит.

Апстазаара тынчмәала,
Ишеизха-зыҕьо агәра згоит.
Хлахьынтдамәа иашамәала,
Ишьақәзыргыло ашьтыбжь гоит!

03. 2004 ш.
Акәа

■ Ғилаңсоу хәыцрақәақ ■

* * *

Уаха-саха ықанатцы – акәап узыргылазом,
Ацәгъахәыцра ықанатцы – атынчра
зышыақәгылазом.
Аха имоуп ҳа ҳаццәмкәа ҳапызтәаз закәанк,
Уаха-сахеи ацәгъахәыцреи тәзцало макәанк.

* * *

Сынцәытцпшын сылапш нақәшәеит
бара бтәашә,
«Бгәарабжьарагъ» сыцсы нтәшәеит
иқәынтцәашә.

* * *

Бацхәа икыду ашәыртәтә кацаза,
Сышпахнахи сара ақәыға – агаза!

* * *

Мағәа бшәымкәа ба бангылоу быпшзаза
Зартыжә иеипш сыцсы сыхнахуеит икказа.

* * *

Ааигәа еирызла азы аныбтоз са избон,
Мчык ба бышқа исыгәон, сшәа-сда еимнадон...

* * *

Акараҳәа ашә аартны иуаҭах дныџналт –
Ицшәма дыхианы дышьтәууп,
Инаишьтархх даҭеа хатҭак уахь дыџхалт –
«Асас дахьтәҭкә» уи диҭәууп...

* * *

Ааҭхьара змам асас, ақыртуа диеицәууп.

(Ишьапырктәу ажәаҭка).

■ А ж а н қ а қ а ■

- Ацшәма ила дақәгәығны ибартца икьашьит.

(Б. И. Тарба исеиҳәеит)

- Уи дажәыр хәа дышшәоз – заа дыцсит.

■ Амфәылхөы зшьапы ытцапикоз атла ашәшьыра дахьчон.

■ Иахьатәи афымтцәара – уатцәтәи ашәартара иагәантцагоуп.

■ Ажәлар рычхара ахәаакәа ртытцра – ахәынтқарра аифымкаара иамзызуп.

■ Акәығара хадас измам ахәынтқарра – хәын-тқарразам.

- Ацсыцәгьара – хәынтқарратә тцшәаагоуп.

■ Абжы абз фызтцәаз ажәтыс еицш уи уажәа ухәаанза иуфипаауеит.

■ Иуцыфланы укәардә зейқәзыжьыз, игәрагара шәартоуп.

■ Ушыфнашылатцәкьаз ашырхәа иухатцгылаз ақәыпш, пхьака акрызлытцуа иакәхоит.

■ Иухэаз еиликаанза уажэа ѿбамтэкэа анагзара
иахыццакыз, дымтцакыақыафуп.

■ Азыхыкэа нтэазом ашьхакэа ирыкэжыу
асыпса зтаанза,
Ацсуагы дыпсзом ацсабара инағаз
ашытыбжыкэа нтэаанза.

■ Ақыбаѿ – цсабаратэ хамтоуп,
Уи иузапцом, иузаахэом.

■ Архэыцга цыфа аныкала, агэґыґра калазом.

ЗЕИТАГАРА ЧЧАРХЭУ АПСУА ЖЭАПКАКЭА

■ Акэцал шбылгыоз аха ахашэеит: –
Горшочек катился – кришкой накрылся.

■ Ацґы аца ахэынац акуеит: –
Котович ловит мышь.

■ Ирыхьзутцар ауама ахэа, мамзаргы
алахэа:
Са схэыхэ пшза, сажэахэаѿ,
Скарматцыс – са сышэахэаѿ?!

■ Бышэалагы, доухалагы ажэлар
Ирзааигэам апоезиа – поезиазам.

■ А проза ■

- АНЕКДОТҚАА -

АХРЕИ ХЪРЫЦСИ РЕИЦӘАЖӘАРА

Ахра: Угәы ишпаанаго, Хърыцс, иарбан баталионыз изтазкуаз ипхәхцаз ақыртқәа?

Хърыцс: Урт, жәахәарада, Мишьвелиани ируаа иреиуан.

Ахра: Излоудырзеи ус шакәу?

Хърыцс: Ыы, иумахазоз рыхқәа кны шытахька ифны ианцоз «Мишьвеле! Мишьвеле!» хәа ианыхәхәоз?!

АШӘАНЫУА ИРТҚӘАЦГАҚӘА

Аибашьраан ақыртқәуа рырхәта хәычык ахьей-Алатәаз шәаныуак арткәацга ыркатымытцуа ишикыз анырба егырт ахәхәара иалагеит: «Икаутцозеи, хануртцәома, иуку пжәоит иумбазои?» хәа. «Ыы, са сгазоуп хәа шәархәама, ари пжәаргыы аиашьык азна ахьсывагылоу шәымбазои?!» – атак ныкайтцеит ашәаныуа.

АДЕЛЬТОПЛАН «АКӘЫБРЫ»

Ахәылбыгеха ақыртқәа рбаталион ахьтәаз апсуаа рдельтоплан анаахала: «Акәыбры ахьаауа жәбо?» хәа ахыччара ишафыз, уи иланашьтыз абомба

анрылаха, ирацэафны иннартцэеит. Ркомандакатцаф-
цэа «Акэыбры шэзаеихсызеи?» хэа урт ианрытцахэ-
хэа «Акэыбры абомба шьтнахуеит хэа хмахацызт»
рхэеит урт атакс.

АБЫРЧМАН

Енак Қыаамын игра акы ааталан даргэамтцуа
ианалага абгъаахэа ахақым икны днеит ыы-
хэышэтэра. Уа дахънеиз ахақым дихэапшит, ишоура
ишэеит, насгы азцаара иитеит:

- Иахъа фатэыс иуфазеи?
- Абырчман, – ихэеит Қыаамын.
- Иац фатэыс иуфазеи? – деитатцааит ахақым.
- Абырчман, – ныкаитцеит атак Қыаамын.
- Жэацы иуфазеи фатэыс? – деитатцааит ахақым.
- Абырчман, – ихэеит Қыаамын.

«Нас, ус акэзар, абнирахъ игылоу афнеихагылафэоуп
ахэира зфо ахырхэышэтэуа, уа икоу ахэышэтэфы
цэгъаза урт дрызкэазоуп, уахъ уца!» – ихэан ахақым
апстэқэа рыхэышэтэырта ашка ачымазаф амфа на-
иирбеит.

ЛАГЭСТАН ИАХАСАБРА

Ешыра ақытан инхоз Лагэстан игэылацэа дшыр-
дыруаз апсаса рацэа зманы апхъареи, афреи,
апхъазареи ззымдыруаз азэы хэа акэын.

Енак зны Лагэстан ипсаса иапцаны дышнеиуаз
игэылацэақэак анааицыла ус азцаара иртеит:

«Лагэстан, ишхәуҳәара!... Абыскак апсаса рацэаны
иумоуп рхыпхъазара злеилукаауазеи апхъареи, афреи,
апхъазашьеи узымдыруазар?!»

«Ыы, мшэан! Рыпцхызара абастаху урт зеггы доу-сы рхафсахьякэа здырузар?!» – иаацъашьяны атак ныкайтцан: «Фына! Баз!, Бацъ!, Машька!, Чына! Арахь, арахь! Рреит!» хэа дкъауа Лагэстан ишьхацамфэа ина-цитцеит.

Бесик Афзы ицэамтцаны ианысцэит.

01. 2005 ш.
Акэа

АИМФЛАЦЭА

Ари аныкалаз Апсны аихабыра атцыхэтэантэи Аралхракэа анеихсыгъ ашьтахь ауп. Егры азиас иавганы игоу Апсни Қырттэылеи рхэаа агэашэ хада иахья еипш усқангы икъакъаза иаартын. Апсны инхо агыркъэеи, гыртэылатэкэеи, урт ирыуацэоу апсуаи аибашьра камлазашшэа акэын аиџааракэеи, аитанаиаиракэеи, аилахэаахэтракэеи ишырџыз.

Ускан Апсны зеггы иалатцэахьян Жэыргыт акалакь аџы зуахкы утаху аматэа-фытэакэа рыхэ мариазаны аахэара калоит хэа.

Қытак еицатэыз х-фок апсуа хэсакэа иааицэажэан, мшапымза акы аены автобус иакэтэаны Жэыргыт ицазаап, хэмариала матэаахэара. Уа иахьнеиз цэгъаза иманшэалахеит. Иаархэаз рыматэа-фытэакэа ырмазеины автобус аангылартэџы Апсныка хазго амашьына анааиуа хэа иазыпшны иштэаз автобус ныкэцафок еилакьуа игылаз ауаа рахь ихы нарханы: Хоби! Хоби! – хэа ибжыы нароуны днарылакааит.

– Унан! Хэапынза хазгогы амашьына шпачзы-бжартцеи хазкэыхшаша хайхабыра, – рхэан, апсуа хэсакэа рыхфокгы абгъаахэа рыматэакэа рыманы

зыбжыы зыргаз амашьынаныкэцаф идирбаз автобус инакэтэеит.

Автобус амфа иананыла инаркны ацсуа хэса-кэа рыхоыкгыы амашьына «рзыбжъазтцаз» рцеицэа ирзыгэдуны рыхэапхьыз хэауа акраамта аицэажэара иафын. Атдыхэтэантэи аангылартафэи автобус ацскы зкыз: Шэылбаа! Хааит! – анихэа, агыркэа зеггы агэгэахэа амашьына интыппын, зызбахэ сымоу ацсуа хэсакэа рыхоыкгыы урт инарышьталаны ианаатытц, ипшызар, гыртэылатэи акалакь Хоби агэта ишалагылаз рбеит, аха икарцагэышьыозыз икалашаз калахьан...

01. 04. 2009 ш.

Цшыац

АЛОТЕРЕИА

Хатцак аусура акынтэи афны данааи, апшэма ипцхэыс атаацэа рхэы лырмазеин, рыцкэынцэа афыцьягы даргы астал инахатэаны акрыфара иалагеит.

Уи аамтазы, апшэма ипцхэыс лахь ихы наирхан: «Иахья лотереиа билетк аасхэан абра сцъыба итоуп» – ихэеит.

– Унан! Абилет аныхэмаруа амашьына акэшэар сара снауватэаны, ххэыцкэа ашьтахь интартэаны хазхара халамныкэарыз! – лхэеит апшэма ипцхэыс.

– Саб иварафэи сара стэоит! – ихэеит ацкэынцэа руазэк. Егыи: «Мап, сара сиватэоит!» – ихэеит.

Ран: «Шэара шэакэым, аха сара соуп изыкэнаго!» – лхэан нак-аак ажэакэа шеимаркуаз рыбжкэа гэгэахеит.

Амашьына акэтэара еимазкуаз итаацэа рыбжыы анизымычхаза –

– Шэара шэеипш зхы зызныкэымго ауаа амашына акэым ауардын иакэуртэаргы ирнаалазом. Шэакэтц, абыржэйтцэкья, смашына! – ихэан аб акакаиэхэа дрытцэхэеит астал иахатэаз ихэыцкэеи ипшэма пцхэыси.

АИМАК

Енак ишыфөидасра иказ пшьфок псыуа рпар-цэакэак еилагыланы рабдуцэа ирылаехэо реи-макра иафын.

Руазэк дахыгылаз ус фөаитит:

– Шэара шэызлацэажэо сыздыруам, аха сабду аурыла иеихаз азэ дыкан хэа сыкам, уи даныфөагыла-лак хөфөнеихагыла иахагылаз ауацьяк ахы инапкэа акэиршон.

– Уара уабду дзакараз сара исыздырам, аха, – ихэеит уи иапцхя игылаз фөбатэи арцыс, – сара сабду ашыкэс фыц аaira мышкэак шыбжъаз иеигэышэ аашытыхны, абнафы дцаны иреихазаз апсатцла днадгыланы инапы фөроуны ахыцэ аахтцэаны аиолка хэааигалон.

Ирывагылаз ахцатэи ацкэын ус ихэеит: «Шэара шэызлаехэо абду хэа арака азэгы дызбом, сара сабду дзакараз шэахар шэыблахатц аргьежып. Уи убриакара даун, даныфөагылалак ажөфан икыду аетцэакэа напыла икуан».

Апшьбатэи дахыгылаз ажэабжъ зхэоз ихы наи-кэикын: «Уара аетцэакэа цами, излаикуаз, инапкэа рымбылзоз?» хэа диатцааит.

– Аетцэакэа кэандан, ишахэшахэуа акэын ишыказ, – ихэеит атакс ахцатэи.

– Усанакәха, уи напыла иикуаз аетцәкәа ракәзамыт, уабду дангылоз дзыбжәагылаз сабду итәгәыбжәара акәын, – ихәан иаахиркәшеит абшьбатәи.

Уи алагы аймак аусқәа збахейт.

САБАҢОУ?!

Хатқак аусура ақынтәи аоны данааи, амла дакуа дықан, ақәафра дықәацшит, анахь-арахь ихәеит, аха дназыцқашаз акгы аниңыхьамшәа имобилтә телефон аашьтыхны ацшәма цхәыс дылзасит:

- О, бара, бабаңоу?!
- Сабаңоу умбои, аоны сыками! – ааиаҳаит атакс.
- Ыы, нас сара сабаңоу?! – азтцаара нықәиргылт уи ицшәма цхәыс ләацхьа.

Руслан Таркыыл ихәамтәоуп.

12. 2014 ш.
Акәа

АМЛАГӘЫРИ АХӘАЦЕИ

Цсызкык Шәкәырча азиа дхықәтәаланы иаркыыц хәаца дук нафәеитцан, азы интаршәны изыцраҳәаз икалам ала ацсызкра дафын. Убри аамтазы млагәыр дуззак ахы ахырчааны, азы итаршәыз аркыыц иазааигәазаны иааин, цынтцала иафыоуа уи иафәршәыз ахәаца иазтцааит:

- Уара узустада?!
- Сызустада умбои, сара схәацоуп, – ахәеит уи.
- Ухатцоу, уцхәысу? – еитатцааит амлагәыр.

- Сышпацхэысу, сара схатцоуп! – ахэеит атакс ахэаца.
– Узлахатцоу зыршахатцауа упцхашьара збазомеи, нас?– хэа ианазтцаа:
– Улашэума, иумбазои сыпцхашьара сзыцтрахэоу акалам кны ана азиа иахьхықэтэалоу?! – ахэан, ахэаца ацсызқоы иахь амлагэыр нхьанарцшит.

2014 ш.

Уарча– Цшыац

АЛМАХСИТ ИМЗАР

Кытак афы дынхон Алмахсит зыхьзыз хатцак. Зны кеизарак афы амашэыр иамхаган, ауаа ихыччо ианалага, ихьымзгишьан, иқыта ааныжьны даеа қытак ахь нхара хэа диасит. Акыр шықэсақэа аниас сқытауаа изгаз амашэыр рхаштхьазаргы уажэшьта ирхаштхьеит игэахэын, игэы итеикит дхынхэны дызлытцыз ақытафэы анхара деитаарц. Аха рапцхьа пшыхэрак ахасабала енак иқыта даналала, дышнеиуаз штак афы чкэынцэақэак акьяброу иасуа ишыхэмаруаз ибеит. Ихэмарқэоз руазэк дааипцхьан азтцаара иитеит: «Дад, иарбан шықэсоу ура уаниз?» Ачкэын даттамхазакэа: «Алмахсит амашэыр анигаз ашықэсан сиит», – ихэеит атакс. Даеа чкэынакгы дааипцхьан, диазтцааит: «Дад, ура уаниз иарбан шықэсоу?» Уи ачкэынгы: «Алмахсит ауаа рыгэтан амашэыр анигаз адырфашықэсан сиит», – ихэеит уи атакс. Акьяброу ихэмаруаз ачкэынцэа даеазэггы дааипцхьан ифеапцхьа иќаитцаз азтцаара анықэиргыла уигы: «Сара Алмахсит ауаа рыгэта амашэыр анигаз адырхашықэсан сиит», – ихэеит.

– Иҗалазеи, уара, сара схынхәаанза стәарта амзар алшәхыма?! – ихәан, днықәтәиәаны дызлааз амқала иқыта җыц ахь иҗынеихеит Алмахсит.

2015 ш.
Цшыац

АТАЦА ҒЫЦ ЛАБХӘА ИХЪЗ ШЫЛШЪАЗ

Фбат хәа хъзыс измаз хатқак ипа пхәыс дааиган, атаца дыфнагъежъуа афны дыфнан, ланхәеи лабхәеи рыхъзқәа лхәомызт, рҗапхъа дцәажәомызт, таца җыцк ишлыхәтаз лхы мқапылгон. Ус, дук мыртыкәа, абхәа дыцсгәышьеит, дыржит, рхы-ргәы далырхит. Атаца акәтаазара цәгъаза илықәҗеиозаарын. Акәчарақәа ахышь исцәамгандаз хәа есышьыжь илыпхазозаарын. Шыжьык лыкәчарақәа акрырҗатцо: акы, џба, хҗа, цшыба, хәба, папа рыцха, быжьба, ааба, хәа ишылпхъазоз, ланхәа даалыхтыгәлан: Унан, б-мама дбыкәахшоуп, сара санпслак акәчарақәа банрытқакыо ишпарызҗыбтуеи? хәа длазтааит. Атаца ланхәа Шышьыкәа лыхъззаарын. Ари заҳаз атацагғы дыпхашъаны даапышәырччан, лхы аалалырқәит.

2015 ш.
Цшыац

АУАРБАЖӘИ, АЧЫНЦЕИ, АНХАФИ

(Алакә)

Зынран. Уарбажә дук ачынча скуеит хәа ишашытаз анхафык иихаз ақат џахақан иакит. Анхафы есышықәса икәйтқәеи икәчарақәеи ықәызхуаз ауар-

бажэ аниба дгэыргъацэа «рацэа усцыхъашэеит» ихэан аоныка иманы дааит. Даалаган ауарбажэ кьантазза иаахэылихын иганы абна азааигэара тцлак амахэта иныкэиртэан: «уажэшьта скэыткэа узгалозар игала!» – ихэан аоныка даахынхэит.

Ауарбажэ ахьта ианакы икыцькыцьуа атцыс-тысра иалагеит. Арахь изыцыруамызт азы иалыфрны икахар хэа ишэаны ашьапхыцкэа анхафы изыкэиртэаз атцла амахэ иаларгэгэаны иакын иахыкэтэаз акэарахэа еитцасуа.

Ауарбажэ зыцсы ацэызгаз ачынча анхафы уи иа-зиуз анаба игэыргъатцэа ашэахэара иалагеит: «Уаха тцаршэкычы, тцаршэкычы, тцаршэкычы! Уатцэы асду хэылыхэылы, хэылыхэылы, хэылыхэылы!»

Ачынча ашэа иахэоз захуаз ауарбажэ амахэ иа-хыкэтэаз ацсахы цыжэжэо ажэфан иатцапшуан, асоу-разы зееидызкылоз ацсабара иахэон: «Уаха шкэандра, шкэандра, шкэандра! Уатцэы Амра жылкь, жылкь, жылкь!»

Адырфэены ашьыжь анхафы суарбажэ икэана-тцаз збап хэа атцлафы данааи уи аемыртцысзо иа-хыкэиртэаз ишыкэтэаз ибеит, аха иакэуз аси, иасыз атцааи идыршэын ицсны икыакъахахьан.

«Абас ауп, дад, ацэгъа зуз аихарак шизацло!» – ихэан анхафы даакэтцэиааны ирахэкэа еилиргарц ифынеихеит.

*Саныхэчыз сан Бабца Гармалиа-Тцнариа
исзеиталхэалон ари алакэ.*

- АБЖЪАГАЖӘАҚӘА -

* * *

Хара ҳапланетаґы ацстазаара змоу зегы раас-
да агәцаракра, шамахамзар, изықәнамго уаа-
тәыџсақәак роуп. Избан акәзар, урт Ҳшамкәа Ҳазшаз
ихъз гъангъашрала рхы иархәаны, адунеи аґы аабы-
шьа змам агәнаҳарақәа рацәаны имџапыргоит. Урт
реаанырымкылар, Ҳшамкәа Ҳазшаз – Амчра ду змоу,
мышкымзар-мышкы иахымырхәыр калазом.

13. 12. 2014 ш.

Цшьац

* * *

Иахъа ххәынтқарраґы абицарала ацәгъахәыц-
ра зшьа иалаґены икоу, ацсныжәлар рцеипш
хъаас изкым, зыхшыџ кьаґу ауаа рхыцхъазара ирлас-
ны азҳара зыбзоуроу ақәыґацәа ратәамбарейи рым-
чмырхарейи, урт рхәыцрақәа ииаҳаны ицо апроцессқәа
раамта иахъахымызои роуп.

29. 01. 2015 ш.

Цшьац

* * *

Дарбанызаалак, ахәынтқарра алахъынцда иад-
дхәалоу аусқәа хықәкыла зхы иадтцаны, ауаа-
тәыџса рылымкаа, зхәыцрақәа зхахәара мацара
иазызкыз ауаґы итақцхықәратә уалцшьа ажәлар
рыгәнаҳаи рҳақи бзантцы изрытцымтцуа ирытцоуп.

18. 12. 2014 ш.

Акәа

АГЭЫРГЪАРА ЗТАЗ АГЭАРЦ АКЭАКЪТАК АҒЫ

*(Цсышэацкъала ажэабжь афра: аиҕабыра
классқәа рҕы итэоу аҕаџаа рзы ағырҕшы)*

Агэарата настхашэа ацэыттахалараҕы апшэма Асахтан кьаҕ ишэтцаны ашьтэа аиҕыхра даҕын. Ицҕафыруаз иахэызба ду ала акэын уи казарала дызҕыыз аус шынеигзоз. Ашьтэа иамапикоз акэац жьыхэтақәа затцаaira ыртэра иаҕын ивараҕы игылаз ар ычуан ду. Ганха игылаз асаара ду акэзар, уи ианитцахьаз амгэа-чымгэақәа бцъарла ар анжэыло еипш акэын амтцқәа хацэнымырха иақэпапаны атахсаххэа ишасуаз.

- АЖЭАБЖЪҚӘА -

КЪАҒПАҒЭ

Уи убриакара арыжэтэ иееитахьеит, иџнытцка играбаахьоу ичацақәа рчымазара ихаҕы ианубаалартэ аҕынза.

Арыжэтэ ибабаза иарчхьоу ихьиҕы зегыы хылтцшытрала анцэа иатэеишьаз ицсабаратэ теитыпцқәа атцэаххьеит.

Апцзы злыкөкөо илакытцатчаа хынхалақәа ахыз зыцрыкөкөа икнахау ахачаразага макэан угэаладыршэоит.

Иара дубаанза рацхьа улацш итцашэоз ипынтца дутцэҕаҕыы, ихыкапшьааза изамџа тчаагьамгьамқәа иахьрыбжьатэоу, кэац хэычык иакараны ауп ишубо.

Икьякыза зышьтахьтәи ашьапкәа ирықәгылоу, зхъара ааигәахахъоу ахәан макъа еипш ауп уи Хазшаз изеигъаишьаз ихәамц кьаҕ аарлахәа зыкапан ннакыло ихыхчаара ишатцагылоу.

Уи ихагылоу ахы ганха уахәапшуазар, зыбжа хыр-шәахъоу аңхәаҕкәа ду еипш ауп ишьтахьала еицарсаны ихәамц ишаларсу. Ихы ихәамци неизакны ирытцагылоу ишьап кьаҕкәа ирыҕурпшуазар, урт итцааршәу с-еытк ахьантара иатцагәгәаны ихьтакуа, аха цхарак нарысыр ишеилахара иатцагылоу аҕыцкәа иузрылымкаауа иреипшнушьалап.

Ижәахыркәа ирыдилааз инапкәа ракәзар, урт аус аныруа ашоура тәылақәа рҕы азмах баапсқәа ирҕоу агәылшьапссақәа рыхкы аңхьатәи ашьапкәа угәаладмыршәарц залшом.

Ажәакала, абарт аҕазшьарбақәа зегы ааилалан уи ицәажәаратә тысрақәагы ирнымцшыр амуит. Убри азоуп уи аефираҕы уажәы-уажә иқәгыларақәа изугәаладыршәо хазхысыз ашәышықәсазы афьжәра иагахъаз хәынтқарцәақәак зышьцылахъаз рцәажәаратә ҕазшьақәа.

Са Соуп хәа ауп уи иахъа адунеи дшану.

ҶААМҢА «АФЫРХАҢА»

(Асатиратә ажәабжъ)

«А кыр зыгчаз акры ибеит» хәа ужыга кны «А аҕоурых тыстцауеит хәа уаакәымтцзакәа адгьыл жуа анышә уталар иумбара иҕоузеи!

Изхысхәаауа: Аңхьаоцәа ишәгәалашәоит шықәсқәак раңхъа агазет «Чегемскаиа правда» ианыз ихъ

«схэом» ижэла «схэом» «Едрана Фена» хэа шэкэыффы «фырхатцак» иифыз «афелетон» афы ишахэо еипш «иашатцэкьаны» убри аамтазы «сшашыцылахыоу» еипш акры збозар хэа адгьыл жуа сшытцаз, акаф аахгеит сжыга...

Избеит, аха избазеи?! Иаапшит, аха иаапшызеи?! Абар хацшыа дуззак ахоа аханы иахьытцоу. Унан! Хдоурых зхэо акакэзар, схэан ахоа аахысхзар уи ипеипеиуа итэны итажьын хазтысыз ашэышықэса 50-тэи ашықэсқэа инадыркны иахьа уажэраанза итрыжьхьаз асовет царақэеи, ахэаанырцэтэи адолларқэеи, ақыртқэа рларикэеи.

Иаапшыз ахацшыа ду аурыла хатца назаазак ишэара иназынацшуа икан. Уи аформа зызбахэ хамоу хашэкэыффы «фырхатца» итеитыпш цэгьаза иазааигэан: аладатэи ахэамц иазытшэахо мацара ихаргьежьяаны икатцаз атцанза иназон, «хашэкэыффы» аладатэи избжакгы цэгьаза иугэаланаршэон. Хыхьтэи ахэамц акэзар, хзыхцэажэо имгэа еипш фыцья рнапқэа еибадыркыргы изакэымшо акынза илгэыгэза итбаан, хыхь – ахэда антцэамта азэы ихы кылсратэ еипш итшэан.

Урт ирылахузеи, хдоурых азы «хзыргэыргьаша» уака, ахацшыа ду атцантэ иаатызгеит аршахатга фырақэак зтаз бкэыл хэычык. Уи икылчааза «хфырхатца – шэкэыффы ду» ихы инадукылар иузалымкаауа акынза иеипшын. Абкэыл изтаз ахацшыа ду иоахаургылар, иааизакны иара ибакахон. Ахацшыа дуи абкэылы рыхэдақэа рытцакатцэкья адэахьала итхэааны «шь» хэа дыргак рнын. Ари археологияфы ахацшыакатцафы, мамзаргы ахацшыа зтэыз ихьз аанагоит хэа ипхьазоуп. Ус анакэха, ари адырга «шь» х-«фелетонист» идамыга хьзы ауп иаанарпшуа.

Абкәыл хәычы итаз аршахатгатә ыырақәа ртитултә бгыщ «Мучоре шь?» хәа хызыс иамоуп. Аыырақәа зеггы иаидкыланы ртакы излаанацхауала: Дықан, данын, иахыагы дыкоуп – дануп еицырдыруа зыхыз «хамхәо» хазхысыз ашәышықәса 50-тәи ашықәсқәа инадыркны акоммунистцәа «Ирҕагыланы иқәпоз», аха урт гәацас ирымаз ацсыуа «патриот» шәкәыффык. Уи иахыагы дыффышәуа, дыхраа-зраауа акәара да-воуп ухәан-схәанс икоу зеггы еизыхәхәо, цәгыарак абакастцари хәа дцәытцахәыцуа, нас икам-ианым ала афелетонқәа ифеуит амц еикәыреаеаны. Уи амцхәа-разы убас дманшәалоуп, иихәо иашоуп хәа угәы иаанаго акынза.

Иаххәозар, «Едрана Фена» зыхызу «ифелетон» ағы зызбахә имоу «адиссертация ззымхычаз» хәа дызфәу археолог-царауаф, излеилкаахаз ала, уи ақыртүа фальсификаторцәа дырҕагыланы, 1982 шықәсазы ацсуа жәлар ижәытәзоу рҕоурых аарцшны, Қарт Академиаа раудиторияғы адиссертация ихычазаап, уи адиссертация Москва ВАК (Высшая аттестационная комиссия) ишыәқәнарғәғәзаап, адипломгы иртазаап. Абартқәа зеггы «Едрана...» автор «ихаштзаап». Ари збазгы-изахазгы жәларык ыказаап.

Аха уи акәым ихәау: хыхь ишысхәахәоу еипш абкәыл итызгаз аыырақәа излархәо ала ақыртқәеи ацсуааи «аиашыара-ду» анхабжыаз аамтазы Шевард-назе (Шеви!) Хабеишьвили, Чарквиани ухәа убас егыртгы, зызбахә «хамоу» хәшәкәыффы дуи абзиабаратә шәкәқәа рыбжьазаарын, ашәкәқәа роума, мгәалагы маллагы акыр рзеилақәазаарын, уи атыхәала аусқәагы қалахыазаарын. Уи моу, хәшәкәыффы «хазына» арака аус дукәагы инапы ры-

лакызаарын. Иаххэап: уи 60-тэи ашыкэсқэа раан Ацсны асахьатыхыџэа рфонд хантэафысгыы дамазаарын (Асахьатыхыџэа Ацсны дыкэмыз цушыап!), апарагыы иара ишитахыз икьалозаарын, насгыы Ацсны асахьатыхыџэа рнапымтэа зызбуазгыы иара иакэзаарын; иаххэозар: Акэатэи ағбаагыларта асқала сахьаркыралэ ацсуа колорит атаны архипаразы ацсуа сахьатыхыџэа – амилаттэ зказаџэа ракэымкэа ақыртуа сахьатыхыџэа рнапы ианитцазаарын (Уака иану аеыбгаказа зтыхымтоу ақыртуа сахьатыхыџэа Гиви Георгаиа иоуп).

Ажэакалэ, ХХ ашэышыкэса иалагзаны зыхыз «хамхэо» хашэкэыџэа «ду» Ацсны иазеигыыз аускэа даараза ирацэаны «ишымџапигахыоу» зыршахатуа афыракэа арака ицэыртцит. Еихаразакгыы уи ацсуа жэлэр рхакеитразы икэпоз «дрылагыланы» хацэнымырха «дыкэпоз» ақырткэа «дырфагыланы». Ус шакэыз арака ишыакэнаргэгэоит «Абхазские письма» хэа 1994 шыкэсазы ифыз ашэкэы аеы ацсуа жэлэр рхатарнакцэа – аинтелигенциаа иаарыџхыоу ашэкэа зегыы иаргыы инапы «шатцаифыз» (1989 шыкэса хэажэкыра 18 рзы Лыхнаштэ имџапысыз Аизара ду аеы ирџыз ашэкэы мчыла аихабыра рнапкэа анратцадырџыуаз иатцаифыз алахамтэозар. Ускан хашэкэыџэа «хазына» Госкомитет по печати Абхазской АССР зыхызыз еихабыс дамазаарын).

Абкэыл итаз, иаасырпшыз афыракэа зегыы срылацэажэап хэа сфаасхар, урт рхыпхьазара нтэашьа амазам. Амалэ иазгэататэуп арака ишаапшыз атыхэтэантэи (иахьатэи) аамтакэа раан зызбахэ сымоу «афырхатца» хажэлэр рыхдырратэ калараеы ихы «ацыпка шыкэихыз» атэы зхэо фыракэак. Еихаразакгыы,

рацхъазатæи хъпрезидент ахъынтæа игæйдтæалареи, хауаажæлар реидыслареи, реиæагыларақæеи рæы.

Абартқæа зегъы ирыбзоуразар акæхъап иахъатæи хайхъабыра «хфырхатца» иибяхъоу «ацъабаа дукæа» зегъы еихшьааланы «Ахъз-Ацша» аорден II афазара зианаршьазгъы. Избан акæзар, абкæыл итызгаз абгъыцкъæа излаарыцхауала, уи 1992 – 1993 шыкæсқæа рзы ихахтаагаз айбашъраан, ацсуаа зегъы «хшæаны хабналаны» Акæа ныжьны ханца, иара Олег Кошевой иеипш агæымшæара «аарцшны», «Комитет спасения» хæа «Агвардиа-æа» Ацсны ахтнықалакъ афы иеиæканы ақыртъуа мпытцахалафцæа «хацæнымырха» дырæагыланы «драбашъузаарын». Убри азгъы «Афырхатца» иорденгъы «ианашъатæуп» хæа «агæаанагара» сымоуп.

Ус анакæымхагъы, «Едрана Фена»-æы «исырцханы исыраацкыз» алажæ иамаæоуп хæа сықæуеит уи «афырхатца» Ацсны рацхъазатæи хъпрезидент дырæагъых ахъынтæа иқæтæара дшалаго зызбахæ схæаз «Агвардиа-æа» алазаафцæеи иарей хырæаа чыда рзуны «ианаамтаз» ацъшьара ахъримтаз азы.

Убри азоуп итысхыз абкæыл итызгаз антцамтақæа ируаку асатиратæ жæинраала ала сажæабжь зыхсыркæшогъы:

Шевик сыхъзуп са с-Гæацалуп,
 Схы сыриашарцаз исуалуп –
 Сыцæгъа-мыцæгъа жæлар иргæалоуп –
 Изыкæшæогъы сыхæдацьалоуп!..
 Исыкæшæазеи сара агæацæгъа,
 Ишцалакæи сыхъз абастцæкъа!

АҠҠҠААИ ҚӘАБЛЫХИ

Лакә, лакә ишнеиуаз иаиғәһаит АҠҠҠаи Қәаб-
лыхи:

АҠҠҠаа: ИҠоузеи шәышҠа жәабжь ғыцс Қәаблых
зыргага?

Қәаблых: ИҠоу умбо Президентк дҠамоуп дшычма-
заоугы Ҡаимыхәеит, даҠзамымхит, итыц хзымгеит.

АҠҠҠаа: Ажәлар зегы иара идгылазар акәһап!

Қәаблых: Ажәлар абаидгыло ашҠам рылатцаны
иеиҠаһшахызар!

АҠҠҠаа: АшҠам ирылашәтцаз амчқәа кәадазар
акәһап!

Қәаблых: Амчқәа абакәадоу мраташәараа рдол-
ларқәа гәғәала иҠаццархраауазар!

АҠҠҠаа: Апрезидент иаҠтынра амчра гәғәазар
акәһап!

Қәаблых: Апрезидент иаҠтынра абагәғәахо ажәлар
ирацхьагылаз лшыа катәаны хнапахыы иааҠгазар!

АҠҠҠаа: Шәныхатыц цшыақәа рымч гәғәазар
акәһап!

Қәаблых: Хныхатыц цшыақәа рымч абагәғәахо
еизаццаз абыргцәа урт ирықәызбазар!

АҠҠҠаа: Еизыжәгаз абыргцәа ацсуара рхаштхьазар
акәһап!

Қәаблых: Ацсуара шцархаштхьоу аизара иала-
гаанза «иахәтоу» аныхәәәқәа нкыланы ршыапқәа
изрықәымгыло уахь инеизар!

АҠҠҠаа: Иахьнеиз ирхәоз Хазшаз игәамцхазар
акәһап!

Қәаблых: Хазшаз ишпеигәамцхоз хцеицәа тазыр-
хаз рышҠа ххьадырцшызар!

Афстаа: Знапы шэзыркыз аурыс хэынтқар мап ицэышэкзар акэхап!

Қаблых: Мап абаицэахамкуеи ххақэитра дадгылар итахызар!

Афстаа: Ахақэитра шэоурц шэтахымзар ақэнага шэақэшэозар акэхап!

Қаблых: Ақэнага хабакэымшэо хамгэацэеи, хадси мтэуазар!

Афстаа: Ус анакэха аиаша зхэо ртэы иагозар акэхап!

Қаблых: Аиаша зхэо ртэы иабамго уара афстаа хайлоугазар!

Афстаа: Хай, Қаблых, зыргагажэ ажэала акамч-пцатца сышпатцухи, алхрақэа рфы аиашара иадгылоу рхэатэы кало, иудгылоуи уареи ишэхэхэтоу шэақэшэаразы сыфстаахэы сихэоит!

10. 01. 2005 ш.

АЗГӘАТАҚӘА

1. Дырмит Гәлиа иажәеинраала «Хоцъан-ду» иафыр-пшшәа еиқәыршәоуп.
2. Чаарқыт.
3. КМ – Кабинет Министров.
4. Аиномарка машына ласқәа.
5. Тырқәтәыла инхо ацсуаа аныкәага машына «ауардын» хәа иашытоуп.
6. Леван афбатәи – XVII ашәышықәса 1-тәи азыбжазы Гыртәыла иахагылаз аҫауад Леван Дадиани (Адиан) иоуп зызбахә хәмоу.
7. Ахьетцәа – индо-европатәи ажәларқәа зхылтцыз атытц-гәышьтрақәа иреиуан.
8. Хәтаа – ацсуа-адыҫаа зхылтцшьтроу Азия хәычы атерриторияфы III –II анызқышықәсқәа хашықәс-цхьазара калаанза иқәынхоз, ахәынтқарреи афыреи змаз жәларуп.
9. Мрагылара аганахь ала ишытоу Амшын Еиқәа апшахәа зегьы ауп арака зызбахә хәмоу.
10. Атцәахыртақәа хәа хәзфәу архивқәа роуп.
11. Саргон хәа зызбахә хәмоу ассириаа рах Саргон II (722 – 705 шш. хашықәсцхьазара калаанза) иоуп.
12. Акашкцәа – ацсуа-адыҫаа зхылтцшьтроу амилатқәа иреиуоуп.
13. Фасис – иахьатәи азиас Риони апшахәа ацсуаа (абас-гаа) анықәынхоз иатыцхьзын.
14. Колхида – Антикәтә аамтазы Амшын Еиқәа апшахәа Ацсны иатцанакуаз атерритория зегьы иахьзын.

15. Хаит – колхаа рапхьазатәи рхэынтқар «Аиет» иапсуа хьзы.
16. Митридат – 132 – 64 (63) шықәсқәа рзы хашықәспхьазара ҕалаанзатәи Босфортәи ахра ахас иамаз Митридат VI Евпатор иоуп зызбахә хамоу.
17. Кананит – I ашәышықәса хашықәспхьазараан Ацсны рапхьаза ақырсианра алазыртәоз Иисус ицхаражәхәащәа (апостолы) 12-оык ируазәкыз Симон Кананит иоуп зызбахә хәоу.
18. Дадани – хыхь зыхьз ахарбахьоу агыркәа рьтауад Леван II иоуп изызку.
19. Ғагаҕкьакьараа хәа хазәу аусура ытцгас иқатцаны Егры нырцәынтәи реагақәа рыманы Ацсны иааны шытахька зыоныкақәа рахь ихнымхәуаз арака иаанхоз агыркәа апсуаа ркынтәи ирхылаз ахьз ауп.
20. Апрыгақәа – усоуп Тьрқәтәыла инхо апсуаа ахаирплан ишашьтоу.
21. «Ваиме деда!» – ацсышәала «Уауау Сан!» ауп иаанаго. Ари атермин ақыртқәа рзы иказшьарбагоу хәхәабжьуп, ехаразакгы ашәазызара иантагыло аамтазы.
22. Анналқәа – атоурых бгыцқәа рынтцамтақәа, акыр зтазкуа ахтысқәа атоурых ранцара.
23. Мирод Гәажәба – 1992 – 1993 шықәсқәа раан ақыртқәеи апсуааи реибашьраҕы зыцсадгьыл ахьчаразы фьрхатцарала итахаз, «Ацсны афьрхатца» ахьз занашьоу. Хуац ақыта иалтыз еицырдыруа апсуаа ртеи ду.
24. Дьрмит Гәлиа иажәеинраала «Хоцьан-ду» иаҕырцшшәа еикәыршәоуп.
25. «Веритәи аквартал» – абжьаратәи ашәышықәсақәа раан Қарт иалгаз ахәхахәтратә мөадуқәа ируакын.
26. Дьрмит Гәлиа иажәеинраала «Хоцьан-ду» ауп зызбахә хамоу.

АХҚӘА

Апсадгьыл атоурых атцаафы, ...	5
Игор Цнариа ипоема «Хлахьынтца» азы ажәақәак	9

■ *Ажәеинраалақәа* ■

Итцәыршу аиаша	11
Хоцьандураа – сыуаа дураа	13
Аамта апыфлара	15
Бызшәала иеиқәшәаз калароуп	15
«Сорос» апсуара иатәзам.....	17
Сгәыгырта с-хәынтқар	19
Хара иаадыруаз.....	20
Са сдунеи хәыч Апсынра.....	20
Амра гәыраз	21
Агәеантцара	22
Баша ушықәсқәа умырхан!	24
Ахалал.....	25
Акиллер	25
Ахьызшьара.....	27
Блацшла, беиталацшла.....	28
Сыцсы атыфара.....	29
«Анапеилацса уаф даазоит...».....	30
Мчыла ихдыртәалаз ақәарт.....	30
Апсуарафәы ус иапын.....	31
Итцәыуон ацсабара.....	31
Владислав Арзынба уахь!.....	32
Назаза иазхаларцаз уабицара	33
Акъаброу.....	34

Ашәахста	35
Акәыдчафәы.....	35
Ауасиат	36
Уццакцәеит, дад, уццакцәеит!	38
Аңыашьахәы	41
Баңыи Даңыи.....	41
Асду.....	42
Аныхәәфә.....	43
Шьаут ижыа хәычы.....	44
Ацсны афырхатца хәа хгәәфәы дынхоит бзантцы.....	45
«О! Дхазыноуп, уи, дхазыноуп...».....	46
Хан лгарашәа	46
Рауль лашәриа ипиеса «Ғацкәыми адауи» иазкны	47
«Аламыс изтада ауафәра зцәызыз...».....	48
«Истахгәышьан адунеиафә...».....	48
«Ах, уабакоу, уабакоу...».....	48
Ғыгч-Ғыгкәыр	48
Адныхәалара	49
Наука.....	50
Еңе Трапшь-пҕа лымшира иазкны.....	51
Ацсадгыыли амали	53
Ацсуа ишәтыц	53
Агәырфәа.....	54
Хи-пси	54
Сдацшьтра	56
Стырконт	57
Ахәыцра.....	57
«Бсыдызгалеи, сбыдызгалеи...».....	57
Абызшәеилапса хша	58
Сыблит гәада сара мцада	58
Ацсуаа хәар шәахь!.....	58
Хтоурых цызыххаауа аргылаф уахь!.....	59

Ахшыџ «знымзалаз» аќбаад рыцха	60
Зхараќамлааи махаѓырааи шџахь!.....	60
Уххьи сыххьи.....	61
Ацџгьеи абзиеи	62
Жџабран мза аќазшыа.....	63
«Ианалыршаха атцарауџфра...».....	63
«Агџахџара – ауаа агаќџа ирынасыцуп...».....	64
«Ухшыџ цхьаќа азыргараз».....	64
Далила	64
Сыблеиќџа	65
Абзиабара ашџа.....	66
Сыхцџы шыќыр.....	67
Лад иуада.....	68
џаанбзиала ашыќџс џыц!.....	69
Не бойся, мама!.....	69
Ахџса рныхџамш азы ашџа.....	71
Илафу абаллада ашџа	72
Зыпсадгьыл иацџџызыз иуазашџа.....	74
Ацсуа еибашыџы иџацхьа хуалцшыа	75
Аарцџи нарцџи рдунеитцакыраџы	77
Изцџарахаз сызцџара	78
Гџында – сынцџахша	80
Вова сыхызуп с-Агрбоуп	81

■ *Алафќџа* ■

Алафашџа	83
Аџстаа илаф	84
Алаф.....	84

■ *Афелетонќџа* ■

Таѓызаа рефир	85
Алацшырцага	87

■ <i>Ажэмаана</i> ■	
Абгаду ауасиат абгақәа рахь ахы рханы.....	89

■ <i>Алақәқәа</i> ■	
Хэынцэрацшыаа ртоурых	93
Ацьмеи ауасеи.....	94
Ацә аашьа	95

■ <i>Апоема</i> ■	
Хлахьынтца	96

■ <i>Еилаңсоу хэыцрақәақ</i> ■	
«Уаха-саха ықанатцы – акәап узыргылазом...».....	127
«Сынцэытцшын сылацш нақәшәеит...»	127
«Бацхьа икыду ашәырҭаҭа қацаза...».....	127
«Маҭәа бшәымкәа ба бангылоу быцшзаза...».....	127
«Ааигәа еирызла азы аныбтоз са избон...».....	127
«Акараҳәа ашә аартны иуатах дныцналт...»	128
«Аацхьара змам асас, ақыртҭа диеицәоуп...».....	128

■ <i>Ажәаңқәқәа</i> ■	
Зейтагара ччархәу ацсуа жәаңқәқәа.....	130

■ <i>Апроза</i> ■	
Анекдотқәа	
Ахреи хьрыцси реицәажәара	131
Ашәаныуа иртқәацгақәа	131
Адельтоплан «акөыбры».....	131
Абырцман.....	132
Лагәстән иаҳасабра.....	132

Аимфалацәә	133
Алотереиа	134
Аимак.....	135
Сабақоу?!	136
Амлагәыри ахәачеи	136
Алмахсит имзар	137
Атаца ҫың лабхәа ихъз шылшьаз.....	138
Ауарбажәи, ачынчеи, анхафи	138

Абжәагажәәқәә

Агәырғара зтаз агәарц акәәкьтак аҫы	141
---	-----

Ажәабжьқәә

Кьәҫпагә	141
Ҳаамта «афырхатца».....	142
Аоҫтааи Қәаблыхи.....	147
<i>Азгәәтақәә</i>	149

Игор Иван-ица Тцнариа

ИТЦӘЫРШУ АИАША

Игорь Иванович Цвинария

КОЛКАЯ ПРАВДА

(на абхазском языке)

Аредактор У. Ш. Аѳзба
Акорректор А. Е. Ашѳба
Асахъа И. И. Цнариа
Акомпииутергѳ нбанкѳшѳаѳ Н. М. Барцыц
Компииутерла аикѳыршѳаѳ Н. Г. Гѳынба

Аформат 84x108 ¹/₃₂. Атирж 500.
Икацә. акь. бгь. 5. Инықә. акь. бгь. 8,4.
Ағатцапқа № 41.

Ахәынтқарратә Унитартә Наплакы
“Акьыпхь афны”, Ешба имѡа, 168